

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Οι συνέπειες της ελληνικής
οικονομικής κρίσης στο ελληνικό
τραπεζικό σύστημα

Κορωνάκη Αγγελική

Επιβλέπων καθηγητής: Σπυρίδων Ρουκανάς

2017

0

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΧΡΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΕΣ.....	3
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
2.2 ΤΟ ΧΡΗΜΑ.....	3
2.3 ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΕΣ.....	5
2.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΟΝΕ.....	10
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
3.2 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ.....	10
3.3 Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΤΗΝ ΟΝΕ.....	12
3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΗΠΑ.....	16
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	16
4.2 ΑΙΤΙΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	16
4.3 Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	18
4.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΙΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	22
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	22
5.2 Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	22
5.3 Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	24
5.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΠΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	27
6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	27
6.2 ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ.....	28
6.3 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ.....	37
6.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ.....	41
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	45

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

Η εκδήλωση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008 δεν επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις ελληνικές τράπεζες, οι οποίες διέθεταν επαρκή κεφαλαιοποίηση και επιτύγχαναν υψηλή κερδοφορία σε ένα περιβάλλον διεθνούς ύφεσης. Στην πραγματικότητα οι ελληνικές τράπεζες επηρεάστηκαν αρνητικά από την ελληνική δημοσιονομική κρίση που εκδηλώθηκε από το 2009 και έπειτα. Κατά τα προηγούμενα χρόνια οι ελληνικές τράπεζες απέφυγαν τις παρακινδυνευμένες πρακτικές που είχαν ακολουθήσει άλλα πιστωτικά ιδρύματα, ενώ η πιστωτική επέκταση που είχε τροφοδοτηθεί από την απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών και την διαδικασία νομισματικής ολοκλήρωσης δεν ξεπερνούσε το ευρωπαϊκό μέσο όρο. Έτσι τα χαρτοφυλάκια των τραπεζών διατηρούνταν σε ικανοποιητικά επίπεδα και ουδέποτε είχαν εκτεθεί σε τοξικά παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα. Διαθέτοντας λοιπόν ισχυρή κεφαλαιακή επάρκεια και υψηλή κερδοφορία οι τράπεζες επένδυσαν σε ομόλογα του ελληνικού δημοσίου, τα οποία άλλωστε θεωρούνταν μηδενικού κινδύνου. Η υπόθεση αυτή βέβαια αποδείχτηκε εκ των υστέρων εσφαλμένη. Το ξέσπασμα της σφοδρής δημοσιονομικής κρίσης επέφερε τεράστιες απώλειες. Πράγματι, όσο κορυφώνονταν η κρίση στην ελληνική οικονομία τόσο αυξάνονταν οι αρνητικές συνέπειες της κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, η βιωσιμότητα του οποίου αμφισβητήθηκε, καθώς οι ελληνικές τράπεζες υπέστησαν τεράστια εκροή καταθέσεων, αύξηση του κόστους δανεισμού, αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και σοβαρότατες κεφαλαιακές απώλειες.

Ο σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι να εξετάσει τις επιπτώσεις της ελληνικής οικονομικής κρίσης στο τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας κατά την χρονική περίοδο 2010-2016. Η δομή της εργασίας είναι η εξής: μετά την εισαγωγή στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας το δεύτερο κεφάλαιο εξετάζει σε θεωρητικό επίπεδο την έννοια του χρήματος και την σημασία του τραπεζικού συστήματος για τις σύγχρονες οικονομίες. Το τρίτο κεφάλαιο εξετάζει συνοπτικά τις εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας κατά την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ. Το τέταρτο κεφάλαιο μελετά την κρίση στο τραπεζικό σύστημα των ΗΠΑ, ενώ το πέμπτο κεφάλαιο εξετάζει τις αίτιες της τραπεζικής κρίσης στην Ελλάδα. Το έκτο κεφάλαιο εξετάζει τις επιπτώσεις της κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Τέλος, το έβδομο κεφάλαιο μελετά τις πιθανές προοπτικές του τραπεζικού συστήματος στο

μέλλον. Η συνεισφορά της διπλωματικής συνίσταται στην ανάδειξη της τραπεζικής κρίσης στην Ελλάδα ως μέρος μιας ευρύτερης και βαθύτερης κρίσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Κεφάλαιο 2: το χρήμα και οι τράπεζες

2.1 Εισαγωγή

Το χρήμα και το χρηματοπιστωτικό σύστημα εν γένει αποτελούν μια θεμελιώδη παράμετρο των σύγχρονων κοινωνιών καθώς διευκολύνουν τις συναλλαγές και κυρίως ενισχύουν την οικονομική δραστηριότητα διοχετεύοντας πόρους σε καταναλωτικές και επενδυτικές δραστηριότητες. Από την πρώτη στιγμή στην αρχαιότητα που δημιουργήθηκαν οι πρώιμες μορφές χρήματος έως σήμερα το χρηματοπιστωτικό σύστημα έχει γίνει εξαιρετικά σύνθετο. Το παρόν κεφάλαιο θα προσπαθήσει να δώσει ένα θεωρητικό ορισμό για το ρόλο του χρήματος και να αναδείξει τον ρόλο των τραπεζών στις σύγχρονες οικονομίες.

2.2 Το χρήμα

Το παρόν μέρος του κεφαλαίου θα εξετάσει σε θεωρητικό επίπεδο την έννοια του χρήματος. Πιο συγκεκριμένα, θα αναφερθούν ο ορισμός του χρήματος, οι πέντε βασικές του ιδιότητες και οι τέσσερις βασικές λειτουργίες του χρήματος στην σύγχρονη οικονομία.

Ήδη από την αρχαιότητα οι άνθρωποι είχαν ανακαλύψει την σημασία του χρήματος το οποίο και άρχισαν σταδιακά να το χρησιμοποιούν για τις συναλλαγές τους. Στη σημερινή εποχή μάλιστα η λειτουργία του οικονομικού συστήματος προϋποθέτει την χρήση του χρήματος. Ο ορισμός του χρήματος ωστόσο είναι ένα δύσκολο εγχείρημα. Στην πιο απλή μορφή του ένας γενικός θεωρητικός ορισμός θα περιέγραφε το χρήμα ως οτιδήποτε το οποίο είναι γενικά αποδεκτό για την πληρωμή των διαφόρων αγαθών και γενικά την ολοκλήρωση των συναλλαγών. Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι δεν μπορεί το οποιοδήποτε αγαθό να χρησιμοποιηθεί ως μέσο πληρωμής. Συγκεκριμένα το αγαθό το οποίο θα χρησιμοποιηθεί ως χρήμα θα πρέπει να εκπληρώνει ορισμένες ιδιότητες. Πρώτον, το χρήμα θα πρέπει να είναι τυποποιημένο, οι χρηματικές μονάδες δηλαδή θα πρέπει να είναι απόλυτα όμοιες σε όρους εμφάνισης, αξίας και βάρους, προκειμένου να διευκολύνονται οι συναλλαγές. Δεύτερον, το χρήμα θα πρέπει να έχει υποδιαιρέσεις και πολλαπλάσια προκειμένου

να εξυπηρετούνται οι συναλλαγές οποιουδήποτε μεγέθους. Τρίτον, το χρήμα θα πρέπει να είναι ανθεκτικό στο χρόνο, θα πρέπει δηλαδή να έχει φυσική διάρκεια και να μην υπόκειται σε φθορά ή αλλοίωση κατά την παρέλαση του χρόνου. Τέταρτον, το χρήμα επίσης δεν θα πρέπει να μπορεί να παραχθεί από το κοινό καθώς αν ο καθένας έχει τη δυνατότητα παραγωγής χρήματος τότε αυτό θα στρεβλώνει την αξία του. Πέμπτον, το χρήμα θα πρέπει να μεταφέρεται με ευκολία προκειμένου οι συναλλαγές να πραγματοποιούνται σε οποιοδήποτε μέρος (Νούλας, 2000).

Το χρήμα παρέχει πολλαπλές υπηρεσίες σε μια σύγχρονη οικονομία. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Κιόχο & Παπανικολάου (2000) το χρήμα επιτελεί τις παρακάτω τέσσερις βασικές λειτουργίες:

Πρώτον, η χρηματική συνιστά μέτρο υπολογισμού των αξιών και των τιμών. Σε μια σύγχρονη οικονομία η τιμή κάθε αγαθού είναι εκφρασμένη σε μονάδες χρημάτων. Αντίθετα με μια πραγματική οικονομία όλα τα αγαθά θα πρέπει να εκτιμηθούν σε αντιπαραβολή με όλα τα υπόλοιπα αγαθά. Αυτός ο τρόπος και ο μηχανισμός καθορισμού των τιμών βέβαια θα ήταν πολύ ανεπαρκής. Η χρηματική αξία μιας κοινής μονάδας μέτρησης και υπολογισμού απλοποιεί τις τεχνικές με τις οποίες αποδίδεται στις οικονομικές πρώτες ύλες μια αξία. Η χρηματική αξία ως ενιαία νομισματική μονάδα μέτρησης καθορίζει συγκεκριμένες τιμές στα αγαθά και επιτρέπει στα άτομα να συγκρίνουν εύκολα μέσω της καθορισμένης τιμής τη σχετική αξία των αγαθών και των υπηρεσιών. Ένας τρόπος για την περιγραφή του χρήματος ως μονάδας μέτρησης λοιπόν είναι ότι συνιστά μέτρο αξίας το οποίο επιτρέπει στους συναλλασσομένους να συγκρίνουν τη σχετική αξία των διαφόρων αγαθών (Κιόχος & Παπανικολάου, 2000).

Δεύτερον, το χρήμα είναι μέσο πληρωμών και συναλλαγών. Σε μια εμπράγματη οικονομία για να πραγματοποιηθεί μια ανταλλαγή, δεδομένου ότι δεν υπάρχει χρήμα, θα πρέπει να υπάρχει διπλή ταυτόχρονη συνύπαρξη των αναγκών και επιθυμιών δύο ατόμων καθώς τα αγαθά ανταλλάσσονται μόνο με άλλα αγαθά. Κάθε συναλλαγή όμως πραγματοποιείται ευκολότερα από την στιγμή που εισάγεται το χρήμα καθώς αποτελεί μια γενικά αποδεκτή αγοραστική δύναμη. Έτσι το κάθε άτομο σε μια εγχρήματη οικονομία εργάζεται για την απόκτηση χρημάτων τα οποία στη συνέχεια χρησιμοποιεί για να αγοράσει αγαθά που παράγει κάποιο άλλο άτομο. Η λειτουργία του χρήματος ως μέσου ανταλλαγής αποτελεί πιο σπουδαία λειτουργία

που εκτελεί το χρήμα. Είναι άλλωστε αδύνατο να φανταστεί κάποιος την συνθέτη σύγχρονη οικονομία χωρίς την ύπαρξη ενός μέσου ανταλλαγής. Προϋπόθεση για αυτό είναι βέβαια είναι το χρήμα να είναι γενικά αποδεκτό στις συναλλαγές, δηλαδή όλα τα άτομα να είναι πρόθυμα να το αποδεχτούν ως μέσο πληρωμής κατά την αγοραπωλησία αγαθών (Κιόχος & Παπανικολάου, 2000).

Τρίτον, το χρήμα είναι μέσο αποταμίευσης και ως απόθεμα αξίας. Μια ακόμη λειτουργία του χρήματος, προκύπτει από το γεγονός ότι κατά τη λειτουργία του ως μέσο συναλλαγής το χρήμα χρησιμεύει επίσης ως αποθεματικό αξίας. Αυτό συνεπάγεται ότι το χρήμα χρησιμεύει και ως μέσο συναλλαγής όχι μόνο στιγμιαία αλλά και κατά τη διάρκεια του χρόνου. Υπό την έννοια αυτή το χρήμα που εισπράττεται σήμερα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στο μέλλον. Συνεπώς, δεν υπάρχει ανάγκη να δαπανήσει κάποιος το χρήμα αμέσως αλλά μπορεί να το αποταμιεύει για να το δαπανήσει στο μέλλον. Η λειτουργία αυτή του χρήματος ως απόθεμα αξίας δεν αποτελεί ωστόσο αποκλειστικότητα του χρήματος καθώς και άλλα αγαθά, λ.χ. τα ακίνητα περιουσιακά στοιχεία, μπορούν να επιτελέσουν την εν λόγω λειτουργία. Σε σύγκριση με άλλα μέσα αποθεμάτων αξίας όμως το χρήμα παρουσιάζει το πλεονέκτημα της άμεσης ρευστότητας (Κιόχος & Παπανικολάου, 2000).

Τέταρτον, το χρήμα είναι μέσο ή μέτρο μελλοντικών πληρωμών και παροχών. Μια πρόσθετη λειτουργία του χρήματος είναι ότι το χρήμα, δεδομένων και των άλλων λειτουργιών του, χρησιμεύει ως μέτρο μελλοντικών πληρωμών. Πράγματι, οι οφειλές προσδιορίζονται και εκφράζονται σε όρους κάποιας χρηματικής μονάδας μέτρησης και εξοφλούνται με ένα συναλλαγματικό μέσο. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται ότι ένα χρέος ή δάνειο εκκαθαρίζεται με νομισματικές μονάδες. Το χρήμα είναι εφικτό να δανειστεί καθώς ως μια γενικά αποδεκτή αγοραστική δύναμη εκφρασμένη σε συγκεκριμένες νομισματικές μονάδες επιτρέπει στους πιστωτές και στους πιστολήπτες να γνωρίζουν με ακρίβεια τι ακριβώς θα επιστραφεί έναντι του δανεισμού (Κιόχος & Παπανικολάου, 2000).

2.3 Οι τράπεζες

Το παρόν μέρος του κεφαλαίου θα εξετάσει σε θεωρητικό επίπεδο τη λειτουργία των τραπεζών και το σκοπό που επιτελούν μέσα στη οικονομία μιας χώρας. Πιο συγκεκριμένα, θα εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο οι ελλειμματικές

οικονομικές μονάδες αλληλοεπιδρούν με τις πλεονασματικές. Μέσω αυτής της ανάλυσης υποδεικνύονται οι δύο βασικές λειτουργίες του χρηματοπιστωτικού συστήματος δηλαδή η ικανότητα του μέσω της προσέλκυσης αποταμιευτικών κεφαλαίων και ο μετασχηματισμός των κεφαλαίων αυτών σε δάνεια προς τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Επίσης αναφέρονται διάφορα είδη χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ανάλογα με τον τρόπο λειτουργία τους και το σκοπό που επιτελούν στην οικονομία.

Θεμελιώδης στόχος του κάθε οικονομικού συστήματος είναι η ανάπτυξη και η ευημερία. Ειδικότερα, οι οικονομικές μονάδες οι οποίες δραστηριοποιούνται σε κάθε οικονομικό σύστημα κατατάσσονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, δημόσιες και ιδιωτικές. Οι οικονομικές μονάδες εμφανίζουν είτε θετικό υπόλοιπο (πλεόνασμα), είτε αρνητικό υπόλοιπο (έλλειμμα) είτε και μηδενικό υπόλοιπο. Οι πλεονασματικές οικονομικές μονάδες έχουν διαθέσιμα αποταμιευμένα κεφάλαια τα οποία έχουν συμφέρον να μην διατηρήσουν αδρανή αλλά αντίθετα να τα μεταβιβάσουν έναντι κάποιας αμοιβής ή απόδοσης στις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες. Ωστόσο, η μεταβίβαση κεφαλαίων από τις πλεονασματικές στις ελλειμματικές μονάδες είναι ένα εξαιρετικά σύνθετο και δύσκολο εγχείρημα. Στο σημείο αυτό ακριβώς παρεμβάλλεται το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος συγκεκριμένα αφορά την συγκέντρωση των πλεοναζόντων κεφαλαίων της οικονομίας και την διοχέτευσή τους στις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες είτε για καταναλωτικούς είτε για επενδυτικούς λόγους. Η διοχέτευση των κεφαλαίων αυτών πραγματοποιείται μέσα από την αξιοποίηση χρηματοπιστωτικών μέσων ή προϊόντων, τα οποία και προωθούνται στις χρηματοπιστωτικές αγορές (Αγγελόπουλος, 2008).

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα σε μία οικονομία αποτελείται από ένα άθροισμα ποικίλων οργανισμών, θεσμών και αγορών που λειτουργούν ως ενδιάμεσοι και ως διαμεσολαβητές ανάμεσα στις πλεονασματικές και τις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες. Ειδικότερα, η διαμεσολάβηση αυτή βασίζεται σε μία διπλή λειτουργία η οποία αφορά αφενός τις πλεονασματικές μονάδες και τη συγκέντρωση των αποταμιεύσεών τους και αφετέρου τις ελλειμματικές μονάδες και την εξυπηρέτηση των χρηματοδοτικών και δανειακών τους αναγκών. Σε αυτό το πλαίσιο το χρηματοπιστωτικό σύστημα και όλοι οι οργανισμοί που δρουν στο εσωτερικό του παρέχουν μία αναγκαία υπηρεσία στο οικονομικό σύστημα. Συγκεκριμένα συλλέγουν

τις αποταμιεύσεις από ένα πολύ μεγάλο αριθμό αποταμιευτών, κατά κανόνα μικρού μεγέθους, και στη συνέχεια μετασχηματίζουν τα χρηματικά ποσά που έχουν συλλεχθεί σε διάφορες μορφές χρηματοπιστωτικών προϊόντων τα οποία ανταποκρίνονται στην κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών των δανειοληπτών, οι οποίοι κατά κανόνα είναι μεγαλύτερου μεγέθους. Η ανάλυση αυτή υποδεικνύει συνεπώς δύο βασικές λειτουργίες για το χρηματοπιστωτικό σύστημα: πρώτον τη δυνατότητα προσέλκυσης αποταμιευτικών κεφαλαίων και δεύτερον τη δυνατότητα μετασχηματισμού των κεφαλαίων αυτών προκειμένου να εξυπηρετούνται οι δανειακές ανάγκες του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Η σημασία των λειτουργιών αυτών για τη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης είναι τεράστια όπως άλλωστε τεκμαίρεται εμπειρικά. Έτσι η χρηματοπιστωτική ανάπτυξη συνδέεται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη καθώς δεν εμπεδώνει μόνο την αποταμιευτική νοοτροπία αλλά συμβάλλει αποφασιστικά και στην αύξηση των επενδύσεων η οποία και αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη μιας οικονομίας (Κορλίρας, 2000).

Οι χρηματοπιστωτικοί διαμεσολαβητές λοιπόν, μεταξύ των οποίων κυρίαρχη θέση καταλαμβάνουν οι τράπεζες, είναι εξαιρετικά σημαντικοί για την εύρυθμη λειτουργία των χρηματαγορών. Με την υλοποίηση αυτής της θεμελιώδους λειτουργίας, οι τράπεζες είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη. Ειδικότερα, οι τράπεζες διοχετεύουν κεφάλαια από νοικοκυριά, εταιρείες και κυβερνήσεις που ξοδεύουν λιγότερο από το εισόδημά τους σε εκείνα τα νοικοκυριά, εταιρείες και κυβερνήσεις που θέλουν να ξοδέψουν περισσότερα από το εισόδημά τους. Στο πλαίσιο αυτό υπογραμμίζεται ότι η διοχέτευση κεφαλαίων από τράπεζες και άλλους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς είναι σημαντική επειδή τα άτομα που εξοικονομούν χρήματα και έχουν πλεόνασμα κεφαλαίων δεν είναι πάντα οι άνθρωποι που θέλουν να επενδύσουν ή να καταναλώσουν και έχουν έλλειψη χρημάτων. Ελλείψει των τραπεζών, οι δανειστές-αποταμιευτές και οι δανειολήπτες δεν θα μπορούσαν ποτέ να συναντηθούν και δεν θα μπορούσαν να αποκομίσουν αμοιβαία οφέλη. Επομένως, οι τράπεζες μέσω του ρόλου της τραπεζικής διαμεσολάβησης επιτρέπουν αυτή την μεταφορά κεφαλαίων. Συνεπώς, το τραπεζικό σύστημα είναι ζωτικής σημασίας για τις επενδύσεις, την παραγωγή, την κατανάλωση και την αποδοτική κατανομή κεφαλαίου, τα οποία ωφελούν τη οικονομία ως σύνολο και βελτιώνουν την ευημερία των ατόμων (Mishkin, 2004).

Η διαμεσολαβητική λειτουργία των τραπεζών δεν εξαντλείται προφανώς στην παρεμβολή τους ανάμεσα στους πλεονασματικές μονάδες-αποταμιευτές και στις ελλειμματικές μονάδες-δανειολήπτες. Αντίθετα η διαμεσολαβητική λειτουργία των τραπεζών επεκτείνεται στην μεταποίηση, δηλαδή στο μετασχηματισμό των εισροών-αποταμιεύσεων σε εκροές-δάνεια. Κατά την διαδικασία αυτή οι τράπεζες μετασχηματίζουν τις βραχυχρόνιες τοποθετήσεις σε μακροχρόνιες χορηγήσεις ή και το αντίστροφο. Έχουν δηλαδή τη δυνατότητα και την ικανότητα να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τους χρόνους λήξης των υποχρεώσεών τους (στοιχεία παθητικού) και τους χρόνους λήξης των απαιτήσεών τους (στοιχεία ενεργητικού) με τρόπο τέτοιο ώστε να επιτυγχάνουν κέρδη αλλά και να εξυπηρετούν τις ανάγκες των πελατών τους τόσο των καταθετών όσο και των δανειοληπτών. Οι τράπεζες όπως και οποιαδήποτε οικονομική μονάδα άλλωστε διαθέτουν στοιχεία ενεργητικού και παθητικού. Στο ενεργητικό τους βρίσκονται όλα εκείνα τα στοιχεία που αποτελούν απαιτήσεις των τραπεζών έναντι τρίτων συμπεριλαμβανομένων των κάθε μορφής δανείων τα οποία και προφανώς αποτελούν απαιτήσεις των τραπεζών έναντι τρίτων. Από την άλλη πλευρά κάθε μορφή καταθέσεων συνιστά στοιχείο του παθητικού των τραπεζών καθώς αποτελεί απαίτηση τρίτων έναντι των τραπεζών (Ζαχαριάδης-Σούρας, 2002). Η κατανόηση της λειτουργίας μιας τράπεζας λοιπόν προϋποθέτει την κατανόηση αυτής της βασικής λειτουργίας, δηλαδή της διαχείρισης του ισοζυγίου της, δηλαδή των στοιχείων του ενεργητικού και παθητικού καθώς το μέγεθος του παθητικού μιας τράπεζας καθιστά εφικτή την χρηματοδότηση του ενεργητικού της. Υπό το πρίσμα αυτό στο υπόδειγμα μιας τυπικής τράπεζας που δέχεται καταθέσεις και χορηγεί δάνεια το μέγεθος των καταθέσεων που συγκεντρώνει καθορίζει και το μέγεθος των δανείων που θα χορηγήσει (Σαπουντζόγλου & Πεντότης, 2009).

Οι τράπεζες ειδικότερα δεν παρέχουν όλες τις ίδιες υπηρεσίες αλλά εξειδικεύονται σε συγκεκριμένους τομείς τραπεζικών εργασιών. Έτσι μπορεί να γίνει διάκριση ανάμεσα στις εμπορικές τράπεζες, τις τράπεζες επενδύσεων, τις αγροτικές τράπεζες, τις κτηματικές τράπεζες, τις ναυτιλιακές τράπεζες κ.α. Η σημαντικότερη μορφή τράπεζας βέβαια αφορά τις εμπορικές τράπεζες οι οποίες και παρέχουν την μεγαλύτερη ποικιλία χρηματοπιστωτικών προϊόντων. Παραδοσιακά οι τραπεζικές εργασίες των εμπορικών τραπεζών χωρίζονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Πρώτον, στις παθητικές εργασίες, δηλαδή τις εργασίες εκείνες που αναφέρονται στα στοιχεία του παθητικού τους και περιλαμβάνουν κάθε τύπο καταθέσεων λ.χ. όψεως,

ταμειωτηρίου, προθεσμίας, καθώς και άλλες δραστηριότητες που στόχο έχουν την άντληση κεφαλαίων από διάφορες πηγές. Δεύτερον, στις μεσολαβητικές εργασίες στις οποίες περιλαμβάνονται όλες οι τραπεζικές εργασίες που παρέχονται έναντι αμοιβής ή προμήθειας πέραν του επιτοκίου, όπως λ.χ. η κίνηση κεφαλαίων, η είσπραξη αξιών, η ενοικίαση θυρίδων, η αγοραπωλησία συναλλάγματος, η φύλαξη τίτλων κ.α. Τρίτον, στις ενεργητικές εργασίες, δηλαδή στις εργασίες εκείνες που αφορούν στοιχεία του ενεργητικού των τραπεζών και περιλαμβάνουν την χρηματοδότηση νοικοκυριών και επιχειρήσεων καθώς και άλλες υπηρεσίες παροχής πιστώσεων όπως λ.χ. οι εγγυητικές επιστολές (Αγγελόπουλος, 2008).

2.4 Συμπεράσματα

Ένας γενικός ορισμός του χρήματος θα μπορούσε να συμπεριλάβει οτιδήποτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο ανταλλαγής. Ωστόσο το χρήμα στη σύγχρονη εποχή πρέπει να πληροί ορισμένες προϋποθέσεις όσον αναφορά τις ιδιότητες του και τις λειτουργίες του. Πιο συγκεκριμένα, το χρήμα πρέπει να πληροί πέντε βασικές ιδιότητες: να είναι τυποποιημένο, να έχει διαιρέσεις και πολλαπλάσια, να είναι ανθεκτικό στο χρόνο, να μη μπορεί να παραχθεί από το κοινό και να είναι εύκολο στην μεταφορά. Οι τέσσερις βασικές λειτουργίες του χρήματος είναι ότι αποτελεί μέτρο υπολογισμού των αξιών και των τιμών, είναι μέσο πληρωμών και συναλλαγών, μέσο αποταμίευσης και ως απόθεμα αξίας και μέσο ή μέτρο μελλοντικών πληρωμών και παροχών.

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα επιτελεί δυο βασικές λειτουργίες, η πρώτη αφορά τη δυνατότητα προσέλκυσης αποταμιευτικών κεφαλαίων και η δεύτερη τη δυνατότητα μετασχηματισμού των κεφαλαίων αυτών προκειμένου να εξυπηρετούνται οι δανειακές ανάγκες του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Συνεπώς το έργο που επιτελούν οι τράπεζες αποτελεί σημαντική πηγή ευημερίας μιας οικονομίας αφού εξασφαλίζει την εύρυθμη λειτουργία της και συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη. Οι τράπεζες διαθέτουν στοιχεία ενεργητικού και παθητικού. Στο ενεργητικό τους βρίσκονται όλα εκείνα τα στοιχεία που αποτελούν απαιτήσεις των τραπεζών έναντι τρίτων όπως τα δάνεια. Από την άλλη πλευρά κάθε μορφή καταθέσεων συνιστά στοιχείο του παθητικού των τραπεζών καθώς αποτελεί απαίτηση τρίτων έναντι των τραπεζών. Υπάρχουν διάφορα είδη τραπεζών με διαφορετικό ρόλο και σκοπό στην οικονομία της χώρας με σημαντικότερες όλων τις εμπορικές τράπεζες οι οποίες και

παρέχουν την μεγαλύτερη ποικιλία χρηματοπιστωτικών προϊόντων. Παραδοσιακά οι τραπεζικές εργασίες των εμπορικών τραπεζών χωρίζονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: στις παθητικές, τις μεσολαβητικές και τις ενεργητικές εργασίες.

Κεφάλαιο 3: Το τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας και η ένταξη της στην ONE

3.1 Εισαγωγή

Από την ίδρυση της πρώτης ελληνικής τράπεζας έως σήμερα το ελληνικό τραπεζικό σύστημα ακολουθούσε τις ιστορικές εξελίξεις και προσαρμόζονταν στις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας. Το περιβάλλον των εξελίξεων καθορίζονταν διαχρονικά τόσο από την εσωτερική ελληνική πραγματικότητα όσο και από το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, ενώ πιο πρόσφατα η ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση αποτέλεσε ένα καθοριστικό βήμα για τον εκσυγχρονισμό και την λειτουργία των ελληνικών τραπεζών. Το παρόν κεφάλαιο θα αναλύσει το ιστορικό υπόβαθρο του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και θα κάνει μια ιδιαίτερη αναφορά στην καταλυτική επίδραση που άσκησε η συμμετοχή της Ελλάδας και του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στην ONE.

3.2 Ιστορικό υπόβαθρο

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα εξελίχθηκε παράλληλα με το σύγχρονο ελληνικό κράτος. Η παλαιότερη και μεγαλύτερη εμπορική τράπεζα της χώρας, η Εθνική Τράπεζα ιδρύθηκε το 1841 και έπειτα ακολούθησε η ίδρυση αρκετών άλλων τραπεζών. Το 1928 ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος ως η κεντρική τράπεζα της χώρας. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής ανόδου της δεκαετίας του 1920 πολλές νέες εμπορικές τράπεζες δημιουργήθηκαν αλλά μόνο ένα μέρος αυτών επέζησε της οικονομικής κρίση της δεκαετίας του 1930. Στη μεταπολεμική περίοδο, στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα ανατέθηκε ο κεντρικός ρόλος της χρηματοδότησης της οικονομικής ανάπτυξης και της εκβιομηχάνισης της χώρας. Όπως και σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες σταδιακά αναπτύχθηκε ένα λεπτομερές πλαίσιο χρηματοπιστωτικού παρεμβατισμού μέσω των οποίων οι τράπεζες υποχρεώθηκαν να παρέχουν πιστώσεις στις βιομηχανίες σε χαμηλό κόστος. Υπό την προστατευτική ομπρέλα του Bretton Woods καθιερώθηκε ένα πολύπλοκο σύστημα ποσοτικών και ποιοτικών πιστοδοτικών ελέγχων και τραπεζικών περιορισμών. Για τις ιδιαίτερες περιστάσεις μιας αναπτυσσόμενης χώρας στη μεταπολεμική εποχή, όπως η Ελλάδα,

οι παρεμβατικοί θεσμοί αυτοί διαδραμάτισαν έναν θετικό ρόλο στην ενίσχυση της συσσώρευσης κεφαλαίων και των επενδύσεων (Hellenic Bank Association, 2007).

Ωστόσο, ο οικονομικός παρεμβατισμός στην Ελλάδα συνεχίστηκε και μετά την κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods. Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970 και της δεκαετίας του 1980 ιδιαίτερα ο παρεμβατισμός αυτός όμως οδήγησε σε υψηλό πληθωρισμό και μεγάλα ελλείμματα, καθώς αποτυχημένες βιομηχανίες διατηρήθηκαν τεχνητά στη ζωή μέσω τραπεζικών πιστώσεων με αρνητικά πραγματικά επιτόκια σε διάφορους ευνοημένους από το πολιτικό σύστημα οικονομικούς παράγοντες. Όπως και με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος στη δεκαετία του 1980 κρίθηκε απαραίτητη για την αναδιάρθρωση ολόκληρης της οικονομίας. Η απορρύθμιση των επιτοκίων, επιτρέποντάς τα να ανέλθουν στα επίπεδα της αγοράς, και η απελευθέρωση κίνησης κεφαλαίων ως τα τέλη της δεκαετίας του 1980 άνοιξαν το δρόμο για την μακροοικονομική σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας. Η απελευθέρωση στο τραπεζικό σύστημα έθεσε τέλος σε μια περίοδο επιδοτούμενης πίστωσης, η οποία είχε οδηγήσει σε αναποτελεσματική κατανομή του κεφαλαίου καθώς και σε υψηλό πληθωρισμό, ενώ την ίδια στιγμή υπέβαλε την εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση στην πειθαρχία των διεθνών αγορών, από τις οποίες έπρεπε πλέον να αντλεί χρηματοδότηση. Όπως και σε πολλές άλλες περιπτώσεις διαρθρωτικού εκσυγχρονισμού, η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτούργησε ως ένας κρίσιμος εξωγενής παράγοντας που προώθησε την απορρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα (Hellenic Bank Association, 2007).

Η ενιαία ευρωπαϊκή αγορά στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980 προσέφερε τα πρώτα κίνητρα στην επίπονη διαδικασία της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών τραπεζών ανταγωνιστικές ώστε να αντέξουν τον διεθνή ανταγωνισμό. Στη συνέχεια το πρόγραμμα σύγκλισης της ONE την δεκαετία του 1990 παρείχε ένα θεσμικό πλαίσιο που επέτρεψε την αποκατάσταση των συνθηκών νομισματικής σταθερότητας της χώρας για πρώτη φορά ύστερα από το 1973. Σε αυτό το πλαίσιο, ο χρηματοπιστωτικός τομέας έπαιξε έναν σημαντικότερο ρόλο στη μετατροπή της ελληνικής οικονομίας και συνέβαλε στην πρόοδο που επιτεύχθηκε. Οι ελληνικές τράπεζες θεωρούνται πλέον ότι αποτελούν το πιο δυναμικό κομμάτι της ελληνικής οικονομίας. Πράγματι, από τη δεκαετία του 1990, οι ελληνικές τράπεζες εκμεταλλεύτηκαν την απελευθέρωση των αγορών για να

ενισχύσουν τα χαρτοφυλάκιά τους και την κεφαλαιοποίησή τους. Η ταχεία ανάπτυξη της ελληνικής κεφαλαιαγοράς στα τέλη της δεκαετίας του 1990 επιτάχυνε την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ενισχύοντας περαιτέρω τις ελληνικές τράπεζες, οι οποίες επεκτάθηκαν σε ένα ευρύ φάσμα χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Παράλληλα, οι ελληνικές τράπεζες επένδυσαν σημαντικά στον οργανωτικό και τεχνολογικό τους εκσυγχρονισμό. Επιπλέον, η απόσυρση του κράτους από τον τραπεζικό τομέα με την μορφή της ιδιωτικοποίησης ήταν μια σημαντική εξέλιξη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Οι μικρότερες και μεσαίου μεγέθους κρατικές τράπεζες πωλήθηκαν σε ιδιώτες επενδυτές ενώ το μερίδιο του κράτους στις μεγαλύτερες τράπεζες είχε συρρικνωθεί. Μετά από διαδοχικές ιδιωτικοποιήσεις τραπεζών, ένα κύμα συγχωνεύσεων και εξαγορών από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 αύξησε τον βαθμό συγκέντρωσης στον ελληνικό τραπεζικό τομέα. Η αυξανόμενη συγκέντρωση αυτή εξελίχθηκε παράλληλα με τον συνεχώς αυξανόμενο ανταγωνισμό μεταξύ των ελληνικών τραπεζών, οι οποίες επιδιώκοντας να διευρύνουν το μερίδιό τους στην αγορά, ενέτειναν τον ανταγωνισμό τους τόσο ως προς το εύρος και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών όσο και ως προς τις πολιτικές τιμολόγησης (Hellenic Bank Association, 2007).

3.3 Η είσοδος στην ΟΝΕ

Η ελληνική οικονομία πλησιάζοντας το τέλος της δεκαετίας του 1990 συνέχιζε να υλοποιεί με επιτυχία τα προγράμματα οικονομικής σύγκλισης και να βελτιώνει τα μακροοικονομικά της μεγέθη. Έτσι, στις αρχές του 2000 επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η ένταξη της Ελλάδας στην ζώνη του ευρώ από την 01/01/2001.

Κατά την πορεία ένταξης της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ το τραπεζικό σύστημα θα έπρεπε να προσαρμοστεί σε μία σειρά από ευρωπαϊκές Οδηγίες οι οποίες θα έπρεπε να ενσωματωθούν στην ελληνική τραπεζική νομοθεσία. Η λογική της ενσωμάτωσης των οδηγιών αυτών ήταν βέβαια η δημιουργία μιας ενιαίας τραπεζικής αγοράς στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι κατά τη δεκαετία του 1990 οι ευρωπαϊκές οδηγίες επέβαλαν μεταξύ άλλων την απελευθέρωση των επιτοκίων, την κατάργηση διαφόρων πιστωτικών κανόνων, την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων καθώς και την απελευθέρωση της εισόδου τραπεζικών ιδρυμάτων από την Ευρωπαϊκή Ένωση στην Ελλάδα. Αναλυτικότερα, η απελευθέρωση των επιτοκίων

είχε ως συνέπεια τα επιτόκια τα οποία κυριαρχούν στην τραπεζική αγορά να προσδιορίζονται από τις δυνάμεις της αγοράς αυτής και όχι από την κεντρική τράπεζα. Έτσι, οι ελληνικές τράπεζες απέκτησαν την ικανότητα να προσδιορίζουν την πολιτική επιτοκίων που θα ακολουθούσαν στις χορηγήσεις που έδιναν και στις καταθέσεις που δέχονταν. Επίσης, η κατάργηση διαφόρων πιστωτικών κανόνων επέτρεψε στις τράπεζες να χρησιμοποιούν τις καταθέσεις τους με τον τρόπο που αυτές επιθυμούσαν και όχι για να χρηματοδοτήσουν συγκεκριμένους κλάδους της οικονομίας ή να χρηματοδοτούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα μέσω των επενδύσεων σε κρατικά ομόλογα. Οι ελληνικές τράπεζες έτσι απέκτησαν την ελευθερία να εφαρμόζουν την επενδυτική πολιτική που θεωρούσαν ότι εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντά τους. Η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων επίσης επέτρεψε στις ελληνικές τράπεζες να επενδύουν ελεύθερα σε διεθνή χρηματοπιστωτικά προϊόντα προκειμένου να επωφελούνται από τις καλύτερες αποδόσεις τους. Τέλος, η ελεύθερη είσοδος στην ελληνική τραπεζική αγορά τραπεζικών ιδρυμάτων από άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δυνητικά θα ενέτεινε τον ανταγωνισμό προς όφελος των καταναλωτών. Συμπερασματικά, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα στο πλαίσιο της εντατικοποίησης της ευρωπαϊκής ενοποίησης σε επίπεδο τραπεζικών ιδρυμάτων απαλλάχτηκε από πολλές αγκυλώσεις και στρεβλώσεις του παρελθόντος (Νούλας, 2000).

Όλες αυτές οι εξελίξεις ξεκίνησαν να δρομολογούνται ουσιαστικά από τα μέσα του 1980 και πιο εντατικά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 ως αποτέλεσμα της προσαρμογής του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στις συνθήκες του ενιαίου τραπεζικού χώρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιδίως μετά το 1993 και με σκοπό την προετοιμασία της ένταξης στη ζώνη του ευρώ οι ελληνικές τράπεζες ανταποκρίθηκαν αποτελεσματικά στην πρόκληση της απελευθέρωσης του τραπεζικού συστήματος και συνέβαλαν στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Οι εξελίξεις αυτές σε συνδυασμό και με άλλους παράγοντες συνέβαλαν στην ανάπτυξη των ελληνικών τραπεζών και στην πιστωτική επέκταση, αλλά και στην διεθνοποίηση τους μέσω της ανάπτυξης ενός μεγάλου δικτύου θυγατρικών και υποκαταστημάτων κυρίως στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης. Στα χρόνια που ακολούθησαν την ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ το ελληνικό τραπεζικό σύστημα συνέβαλε θετικά στην ανάπτυξη της χώρας. Οι ελληνικές τράπεζες παρείχαν πλέον ένα ευρύ φάσμα τραπεζικών υπηρεσιών σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά αλλά και στο ελληνικό

δημόσιο ικανοποιώντας με επάρκεια τη ζήτηση που εκδηλώνονταν από το τραπεζικό κοινό. Ιδιαίτερα στον τομέα της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και νοικοκυριών η συμβολή των ελληνικών τραπεζικών υπήρξε μεγάλη καθώς κατέστησε δυνατή τη χρηματοδότηση τόσο των επενδύσεων όσο και της κατανάλωσης συμβάλλοντας στην αύξηση του ΑΕΠ. Επιπλέον η χρηματοδοτική δραστηριότητα των ελληνικών τραπεζών διευκόλυνε τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων, και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για περαιτέρω ανάπτυξη σε πολλούς από τους κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Επίσης, οι ελληνικές τράπεζες προσέφεραν στους αποταμιευτές ένα μεγάλο φάσμα εναλλακτικών επιλογών για τη διαχείριση του χαρτοφυλακίου τους προσφέροντας τους συνδυασμούς τραπεζικών, επενδυτικών και ασφαλιστικών προϊόντων (Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2008).

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα στην αυγή της νέας χιλιετίας και με την προοπτική ένταξης της Ελλάδας στην ζώνη του ευρώ αναδιαμορφωνόταν κάτω από την επίδραση τριών ισχυρών παραγόντων. Πρώτον, η διαδικασία σύγκλισης έδινε ώθηση στις αναγκαίες μεταβολές στον τραπεζικό κλάδο. Η χρηματοοικονομική ανάπτυξη συμβαδίζει με την οικονομική ανάπτυξη. Υπό το πρίσμα αυτό το χαμηλό επίπεδο χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης στην Ελλάδα ήταν ένα επακόλουθο της υστέρησης της χώρας ως προς τον ρυθμό ανάπτυξης σε σχέση με την υπόλοιπη ΕΕ. Όμως όσο τα κατά κεφαλήν εισοδήματα στην Ελλάδα αυξάνονται και συγκλίνουν με αυτά των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, έτσι και η τραπεζική διαμεσολάβηση θα ενισχύεται προσεγγίζοντας τα επίπεδα της υπόλοιπης ΕΕ. Όμως, ήταν αναμενόμενο ο χρηματοπιστωτικός τομέας στην Ελλάδα να συγκλίνει ακόμη πιο γρήγορα με την ΕΕ ως προς τον βαθμό της τραπεζικής διαμεσολάβησης και οι ελληνικές τράπεζες να επεκταθούν με μεγαλύτερη ταχύτητα από την σύγκλιση των εισοδημάτων καθώς οι ελληνικές χρηματοπιστωτικές αγορές υστερούσαν περισσότερο ως προς την ΕΕ σε σχέση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας. Δεύτερον, ο ανταγωνισμός μεταξύ των ευρωπαϊκών τραπεζών καλούσε τις τράπεζες να βελτιώσουν την αποδοτικότητα τους. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αναμένονταν να εντείνει περαιτέρω τον ανταγωνισμό στην τραπεζική. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και οι διάφορες τραπεζικές Οδηγίες είχαν ήδη διευκολύνει τις τράπεζες από άλλα κράτη μέλη να δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα όπως λ.χ. η Barclays, ABN-AMRO, Credit Commercial de France. Επιπλέον, η καταναλωτική πίστη, η στεγαστική πίστη, η εμπορική χρηματοδότηση, το leasing, οι πιστωτικές κάρτες και άλλες τραπεζικές υπηρεσίες και προϊόντα

υπόκεινται σε αμοιβαία αναγνώριση, δηλαδή κανένα τμήμα της τραπεζικής αγοράς δεν εξαιρείται από τον διασυνοριακό ανταγωνισμό. Ο ανταγωνισμός αυτός βέβαια δεν αναμένονταν να προέλθει μόνο από ξένες τράπεζες, αλλά και από τις αγορές. Με την ανάπτυξη των διαφόρων χρηματοοικονομικών προϊόντων και εργαλείων, οι εταιρικοί και άλλοι πελάτες θα είναι σε θέση να επιλέξουν μεταξύ διαφόρων πηγών χρηματοδότησης λ.χ. αποταμιευτές που αναγκάζονταν να τοποθετούν τις αποταμιεύσεις τους σε καταθετικούς λογαριασμούς πλέον θα ήταν σε θέση επιλέξουν αμοιβαία κεφαλαία. Τρίτον, η ιδιωτικοποίηση των κρατικών τραπεζών έδινε νέες ευκαιρίες στις τράπεζες του ιδιωτικού τομέα. Την περίοδο αυτή οι κρατικά ελεγχόμενες τράπεζες εξακολουθούσαν να κατέχουν την πλειοψηφία των καταθέσεων και των χορηγήσεων, όμως η τάση αυτή είχε μεταβληθεί καθώς είχε ήδη ξεκινήσει μια πορεία ιδιωτικοποίησης σχετικά μικρών αλλά και μεγαλύτερων κρατικών τραπεζών (Eichengreen & Gibson, 2001).

Οι ελληνικές τράπεζες τη δεκαετία 1990-2000 αναπτύχθηκαν με γοργούς ρυθμούς χωρίς όμως να λάβουν υπόψιν τους κάποια όρια ως προς την ασφάλεια τους. Υιοθέτησαν πρακτικές οι οποίες σε περιόδους επιβράδυνσης της ανάπτυξης ή ύφεσης θα τις καθιστούσαν ευάλωτες, ρισκάροντας τη βιωσιμότητα τους. Συγκεκριμένα, μεταξύ 1990 και 2000 οι χορηγήσεις ξεπέρασαν τη καταθετική βάση και το συνολικό ενεργητικό των τραπεζών κατέληξε σχεδόν διπλάσιο του ΑΕΠ της χώρας. Εάν η καταθετική βάση αντιμετώπιζε πιέσεις στο μέλλον οι τράπεζες θα ήταν δύσκολο να ανταποκριθούν και μια τέτοια πρακτική απαιτεί μια συνεχή οικονομική μεγέθυνση ώστε να είναι βιώσιμη. (Ρουκανάς & Σκλιάς, 2014)

3.4 Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάστηκε το ιστορικό υπόβαθρο του ελληνικού τραπεζικού συστήματος ξεκινώντας από τα μέσα του 19ου αιώνα. Η σημασία του τραπεζικού συστήματος βέβαια ενισχύθηκε κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα και ιδιαίτερα κατά τη μεταπολεμική περίοδο όπου και χρηματοδότησε σε μεγάλο βαθμό την εκβιομηχάνιση της χώρας. Μέχρι το 1980 το τραπεζικό σύστημα λειτουργούσε μέσα σε ένα πλαίσιο κρατικής παρέμβασης το οποίο όμως σταδιακά καταργούνταν υπό την επίδραση της απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού τομέα και ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Η πορεία σύγκλισης προς την ΟΝΕ και πολύ περισσότερο η

ένταξη της χώρας σε αυτήν επηρέασαν καταλυτικά το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το οποίο κατά τα χρόνια εκείνα εκσυγχρονίστηκε και μεγεθύνθηκε ενισχύοντας την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας με πρακτικές όμως που το έθεταν ευάλωτο σε υφεσιακές καταστάσεις.

Κεφάλαιο 4: Η κρίση στο τραπεζικό σύστημα των ΗΠΑ

4.1 Εισαγωγή

Το 2008 και 2009 το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα δοκιμάστηκε από μια κρίση, οι συστημικές συνέπειες της οποίας ήταν τόσο σοβαρές που αξίζει να αναλυθούν σε ένα ξεχωριστό κεφάλαιο. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της κρίσης ήταν ότι εμφανίστηκε στη καρδιά του ανεπτυγμένου κόσμου, τις ΗΠΑ και διαδόθηκε με γοργούς ρυθμούς σε όλο τον κόσμο συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Την περίοδο 2007-2008 το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα βρέθηκε στην χειρότερη κρίση από την εποχή του 1930. Η ένταση της κρίσης στις ΗΠΑ αλλά και η ταχύτητα με την οποία εξαπλώθηκε σε άλλες χώρες υπήρξαν το αποτέλεσμα ενός συνδυασμού παραμέτρων η δυναμική των οποίων αναπτύσσονταν κατά τα προηγούμενα χρόνια. Οι παράμετροι που συνέβαλλαν και οδήγησαν στη κρίση είχαν διαφορετικό βαθμό βαρύτητας όμως η αφορμή για να ξεσπάσει ήταν η φούσκα που είχε δημιουργηθεί στην αγορά κατοικιών και στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ.

4.2 Αιτίες της κρίσης

Την περίοδο 2007-2008 το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα βρέθηκαν την χειρότερη κρίση από την εποχή του 1930. Η ένταση της κρίσης στις ΗΠΑ αλλά και η ταχύτητα με την οποία εξαπλώθηκε σε άλλες χώρες υπήρξαν το αποτέλεσμα ενός συνδυασμού παραμέτρων η δυναμική των οποίων αναπτύσσονταν κατά τα προηγούμενα χρόνια. Η κρίση στο τραπεζικό σύστημα των ΗΠΑ ξεκίνησε από την αγορά των στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου (subprime) και από εκεί πέρασε στην καρδιά του χρηματοπιστωτικού συστήματος των ΗΠΑ. Η εκδήλωση της κρίσης στις ΗΠΑ οδήγησε σε μια σειρά από αναλύσεις των αιτιών που οδήγησαν σε αυτό το αποτέλεσμα. Στο πλαίσιο αυτό ο Payne (2013) συνοψίζει τις αιτίες οι οποίες αναφέρονται συχνότερα στην σχετική βιβλιογραφία.

Πρώτον, ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην απορύθμιση των αγορών. Ειδικότερα, κατά την Μεγάλη Κρίση του 1930 είχαν θεσπιστεί πολλοί κανόνες στον

χρηματοπιστωτικό κλάδο οι οποίοι όμως μετά την πετρελαϊκή κρίση της δεκαετίας του 1970 σταδιακά καταργήθηκαν. Ως αποτέλεσμα σημαντικών οικονομικών και πολιτικών εξελίξεων το χρηματοπιστωτικό σύστημα στις ΗΠΑ απορυθμίστηκε και πολλοί κυβερνητικοί περιορισμοί απομακρύνθηκαν οδηγώντας στην απελευθέρωση του τραπεζικού τομέα. Στο πλαίσιο αυτό σημαντική εξέλιξη ήταν η κατάργηση του Glass-Steagall Act του 1933, το οποίο δεν επέτρεπε στις αμερικανικές εμπορικές τράπεζες να αναπτύσσουν επενδυτικές δραστηριότητες. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 όμως το Glass-Steagall Act καταργήθηκε καθώς η δογματική πίστη στις δυνάμεις της αγοράς συνέβαλε σε ένα κλίμα χαλάρωσης όλων των περιορισμών που αποσκοπούσαν στην σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η αποδυνάμωση της εποπτείας των τραπεζικών αγορών όμως και ευρύτερα η απορρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα επέτρεπε την ανάληψη κινδύνων που αύξαναν την έκθεση των αμερικανικών τραπεζών σε πιθανά σοκ (Payne, 2013).

Δεύτερον, σημαντικά συνέδραμαν επίσης και οι καινοτομίες στον χρηματοοικονομικό κλάδο. Όσο η χρηματοπιστωτική κρίση εξελίσσονταν τόσο γινόταν κατανοητό ότι η λειτουργία του τραπεζικού συστήματος ήταν πλέον εξαιρετικά συνθέτη και πολύπλοκη. Οι χρηματοοικονομικές καινοτομίες που είχαν δημιουργηθεί με την βοήθεια της τεχνολογίας υπερέβαιναν το κανονιστικό και ρυθμιστικό πλαίσιο και συμπυκνώνονταν σε σύνθετα χρηματοπιστωτικά προϊόντα, όπως η τιτλοποίηση, τα παράγωγα και τα κεφάλαια αντιστάθμισης, που αποσκοπούσαν στην μείωση του κινδύνου και στην αύξηση της απόδοσης. Με την παραδοσιακή τραπεζική τα δάνεια πιστώνονταν σε ιδιώτες και επιχειρήσεις που οι τράπεζες εκτιμούσαν θετικά την πιστοληπτική τους ικανότητα, όμως μέσω των σύγχρονων χρηματοοικονομικών καινοτομιών οι κίνδυνοι που αφορούσαν την χορήγηση δανείων διαχέονταν σε όλο το σύστημα και η έκθεση των τραπεζών σε αυτούς περιοριζόταν (Payne, 2013).

Τρίτον, ο τρόπος αμοιβής των στελεχών των μεγάλων χρηματοπιστωτικών οργανισμών έπαιξε επίσης ρόλο στην εκδήλωση της κρίσης. Πράγματι, περισσότερες εταιρείες που δραστηριοποιούνταν στο αμερικανικό χρηματοπιστωτικό σύστημα αντάμειβαν τα στελέχη τους με υπερβολικές αμοιβές δίνοντας έμφαση στις βραχυπρόθεσμες αποδόσεις που πετύχαιναν, αγνοώντας παράλληλα τα θεμελιώδη μεγέθη της αγοράς και την μακροχρόνια κερδοφορία. Με τον τρόπο αυτό διαμορφώθηκε μια εταιρική κουλτούρα μεταξύ των κορυφαίων εταιρικών στελεχών

που υπονόμει την βιωσιμότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος ενθαρρύνοντας τις βραχυπρόθεσμες μόνο αποδόσεις (Payne, 2013).

Τέταρτον, τα χαμηλά επιτόκια που υπήρχαν διαθέσιμα στις αγορές συνεπάγονταν υπερπροσφορά χρήματος που υπήρξε κρίσιμη αιτία της κρίσης. Πράγματι, την περίοδο πριν την κρίση στις ΗΠΑ τα επίπεδα ρευστότητας ήταν πρωτοφανή καθώς η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ (Fed) είχε ήδη από το 2001 μειώσει τα επιτόκια στο 1%, ενώ σε αντίστοιχες μειώσεις είχαν προχωρήσει και άλλες μεγάλες κεντρικές τράπεζες. Η υπερπροσφορά φτηνού χρήματος αυτή ωστόσο ευνόησε την ανάληψη υπερβολικών κινδύνων (Payne, 2013).

Πέμπτον, τα ενυπόθηκα δάνεια μειωμένης εξασφάλισης, δηλαδή τα λεγόμενα subprime, έπαιξαν έναν καίριο ρόλο στην εκδήλωση της κρίσης. Τα δάνεια αυτά αφορούσαν χορηγήσεις στεγαστικών δάνειων σε δανειολήπτες που δεν ικανοποιούσαν τα αυστηρά κριτήρια που κατά κανόνα επιβάλλονται από τις τράπεζες. Τα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου απορρόφησαν τεράστια ποσά καθώς η χαμηλή πιστοληπτική ικανότητα των δανειοληπτών συνεπάγονταν υψηλότερες αποδόσεις. Εξαιτίας αυτής της πρωτοφανούς εισροής κεφαλαίων στην αμερικανική στεγαστική αγορά μέσω των subprime στεγαστικών δάνειων οι τιμές των ακινήτων αυξήθηκαν θεαματικά. Η εύκολη χορήγηση πιστώσεων στην στεγαστική αγορά όμως τροφοδότησε τη κρίση (Payne, 2013).

Έκτον, η εκδήλωση εκτεταμένης κερδοσκοπικής συμπεριφοράς έπαιξε επίσης ρόλο στο ξέσπασμα της κρίσης. Τα χαμηλά επιτόκια, η μεγάλη ρευστότητα και η πεποίθηση στις δυνάμεις της αγοράς διευκόλυναν την ανάληψη κινδύνου. Η υπερβολική ανάληψη κινδύνου και η κερδοσκοπία βρίσκονταν στον αντίποδα μιας λογικής ορθής διαχείρισης κινδύνου. Έτσι, διαμορφώθηκε μια κερδοσκοπική φούσκα, όπου η αδικαιολόγητη ευφορία δίνει την θέση της στον πανικό (Payne, 2013).

4.3 Η ερμηνεία της κρίσης

Στο παρόν μέρος του κεφάλαιο αναφέρεται η ερμηνεία της κρίσης βάση της άποψης του Αμερικανού οικονομολόγου P.Krugman βραβευμένου με Βραβείο Νόμπελ Οικονομικών Επιστημών το 2008 για την συνεισφορά του στο διεθνές εμπόριο και την οικονομική γεωγραφία. Ειδικότερα, ο P.Krugman (2009) σε μια

προσπάθεια ερμηνείας της εκδήλωσης της κρίσης στην αμερικανική οικονομία διατυπώνει την άποψη ότι η κρίση αυτή δεν μοιάζει αυτή καθ' αυτή με προηγούμενες κρίσεις αλλά παρουσιάζει επιμέρους στοιχεία προηγούμενων κρίσεων. Ειδικότερα, ο Krugman ερμηνεύει την κρίση του 2008 στο αμερικανικό χρηματοπιστωτικό σύστημα δίνοντας έμφαση σε τέσσερις παράγοντες, οι οποίοι είναι οι εξής:

Πρώτον, την στεγαστική αγορά. Ειδικότερα η αμερικανική στεγαστική αγορά είχε ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 περιέλθει σε μία καθίζηση παρά το γεγονός ότι τα στεγαστικά δάνεια παρέχονταν με χαμηλό επιτόκιο καθώς οι τιμές των ακινήτων είχαν αυξηθεί σε υπερβολικό βαθμό. Η θεαματική άνοδος των τιμών στη στεγαστική αγορά μάλιστα ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 είχε αρχίσει να γίνεται αντιληπτή ως φούσκα η οποία αναπόδραστα θα οδηγούσε σε κατάρρευση της αγοράς και σε απότομη πτώση των τιμών. Ωστόσο το σκάσιμο της φούσκας της αγοράς ακινήτων θα επέφερε δραματικές επιπτώσεις στην αγορά των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου τα οποία κατά την ίδια περίοδο είχαν αυξηθεί με ταχύτητα. Η αγορά αυτή δημιουργήθηκε στις εσφαλμένη αντίληψη ότι οι τιμές των ακινήτων θα συνεχίσουν να αυξάνονται ή τουλάχιστον δεν θα μειωθούν. Όταν όμως οι τιμές των ακινήτων στην αμερικανική αγορά άρχισαν να καταρρέουν τότε η αποπληρωμή των δανείων αυτών δεν ήταν πλέον εφικτή. Η ζημιά ωστόσο από την αθέτηση πληρωμών δεν θα βάρυνε μόνο τους δανειολήπτες και τις τράπεζες που παρείχαν τα στεγαστικά δάνεια αυτά. Πράγματι, τα εν λόγω δάνεια πουλήθηκαν σε επενδυτές μέσω σύνθετων χρηματοπιστωτικών τεχνικών. Παρά τις αντίθετες αρχικές προβλέψεις οι τίτλοι οι οποίοι βασίζονταν στην τιτλοποίηση των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων αποδείχτηκαν ιδιαίτερα επισφαλείς δεδομένης και της έκτασης της φούσκας στην αμερικανική αγορά ακινήτων όπου τα ακίνητα τιμολογούνταν πολύ περισσότερο από ότι θα δικαιολογούσαν τα θεμελιώδη οικονομικά δεδομένα. Οι υποθήκες λοιπόν των ακινήτων είχαν μεγαλύτερη αξία από το ίδιο το ακίνητο κατά τη διάρκεια της φούσκας (Krugman, 2009).

Δεύτερον, το σκάσιμο της φούσκας της αμερικανικής αγοράς ακινήτων δεν ζημίωσε μόνο τους ιδιοκτήτες των ακινήτων και τις τράπεζες αλλά οδήγησε στην κατάρρευση του σκιώδους τραπεζικού συστήματος που είχε δημιουργηθεί στην βάση της τιτλοποίησης των δανείων αυτών. Η κρίση αγοράς ακινήτων των ΗΠΑ θα μπορούσε να είχε περιοριστεί σε αυτήν όμως οι μεθοδεύσεις του σκιώδους τραπεζικού συστήματος είχαν ως αποτέλεσμα τη μετάδοση της κρίσης σε όλο το

φάσμα της χρηματοπιστωτικής αμερικανικής αγοράς. Ειδικότερα, το σκιώδες τραπεζικό σύστημα αποτελείται από τραπεζικούς οργανισμούς οι οποίοι δεν εκτελούν τις συμβατικές τραπεζικές εργασίες και ως εκ τούτου δεν εμπίπτουν στις ελεγκτικές αρμοδιότητες των εθνικών ρυθμιστικών αρχών. Έτσι οι δραστηριότητες των χρηματοπιστωτικών αυτών οργανισμών παραμένουν αδιαφανείς. Ο ρυθμός μεγέθυνσης μάλιστα τους σκιώδους τραπεζικού συστήματος ήταν τόσο μεγάλος που σε μερικές περιπτώσεις ξεπέρασε ακόμα και αυτόν του συμβατικού τραπεζικού συστήματος. Στην πραγματικότητα η ύπαρξη και λειτουργία του σκιώδους τραπεζικού συστήματος έθετε κινδύνους σε όλο το φάσμα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και το καθιστούσε ευάλωτο. Στην πράξη οι ζημιές που προκλήθηκαν από τα ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου και χαμηλής εξασφάλισης έπληξαν την αξιοπιστία στο σκιώδες τραπεζικό σύστημα και οι επενδυτές απέσυραν τα κεφάλαιά τους. Όπως αποδείχτηκε οι τίτλοι οι οποίοι συνδέονταν με τις υποθήκες στην αμερικανική αγορά ακινήτων είχαν εξαπλωθεί σε όλο το αμερικανικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η απότομη πτώση λοιπόν της αξίας των τίτλων αυτών εξαιτίας της μαζικής ρευστοποίησης τους οδήγησε στην συρρίκνωση του σκιώδους τραπεζικού συστήματος και οι επενδυτές επέλεξαν εκ νέου κρατικούς τίτλους του αμερικανικού δημοσίου δείχνοντας απροθυμία να επενδύσουν σε παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα. Η συρρίκνωση όμως του σκιώδους τραπεζικού συστήματος συμπάρεσυρε και τις σημαντικές τράπεζες οδηγώντας σε μείωση της πιστωτικής επέκτασης αφού τα επιτόκια είχαν αυξηθεί, πολλά αιτήματα για νέα δάνεια απορρίπτονταν και γενικά η πρόσβαση επιχειρήσεων και νοικοκυριών σε δανεισμό περιορίστηκε (Krugman, 2009).

Τρίτον, η νομισματική πολιτική την οποία άσκησε η αμερικανική κεντρική τράπεζα, δηλαδή η λεγόμενη Fed, κατά τη διάρκεια της κρίσης της αμερικανικής οικονομίας υπήρξε κατώτερη των προσδοκιών. Παρόλα αυτά η Fed επέλεξε να ασκήσει επιθετικά μία συμβατική ωστόσο πολιτική η οποία ενώ θα μπορούσε να επιφέρει αποτελέσματα σε κανονικές περιόδους, αντίθετα δεν υπήρξε αποτελεσματική σε μία περίοδο κρίσης. Ειδικότερα ο Διοικητής και επιφανής οικονομολόγος της Fed, ο Μ. Μπερνάνκι, μείωσε τα επιτόκια και αύξησε σε πολύ μεγάλο βαθμό το δανεισμό προς τις εμπορικές τράπεζες ώστε να τονώσει την ρευστότητα τους. Όμως οι κινήσεις αυτές της κεντρικής τράπεζας δεν οδήγησαν σε πιστωτική επέκταση αφού δεν κατάφεραν να μειώσουν τα επιτόκια στην αμερικανική

χρηματοπιστωτική αγορά. Η αιτία της αδυναμίας αυτής είναι ότι η άσκηση της νομισματικής πολιτικής αφορά τις συμβατικές τράπεζες, οι οποίες όμως δεν βρίσκονται στον πυρήνα της κρίσης που έπληξε την αμερικανική οικονομία. Κατά συνέπεια όσο και αν η Fed διευκόλυνε με τις ενέργειές της τις τραπεζικές δραστηριότητες η κρίση δεν θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί. Η νομισματική πολιτική λοιπόν αποδείχτηκε αναποτελεσματική ως προς τη δυνατότητά της να επιδράσει δραστικά στην πραγματική οικονομία. Άλλωστε, η άσκηση νομισματικής πολιτικής έχει ορισμένους περιορισμούς καθώς η κλίμακα της θεωρούνταν μικρή σε σχέση με το μέγεθος και την έκταση της χρηματοπιστωτικής αγοράς των ΗΠΑ (Krugman, 2009).

Τέταρτον, η κρίση της αμερικανικής οικονομίας συνοδεύτηκε από την διεθνή της εξάπλωση. Ειδικότερα, εκτός από την αύξηση του μεγέθους του σκιώδους τραπεζικού συστήματος, μια ακόμη θεμελιώδης εξέλιξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος ήταν η διεθνοποίηση του, ή διατυπωμένο αλλιώς, η χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση. Πράγματι, το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα μεταμορφώνονταν καθώς επενδυτές από τις ΗΠΑ τοποθετούσαν σημαντικό μέρος του χαρτοφυλακίου σε ξένες χώρες, την ίδια στιγμή που ξένοι επενδυτές τοποθετούσαν μέρος του δικού τους χαρτοφυλακίου στις ΗΠΑ έτσι ώστε να μειώσουν την έκθεσή τους στον κίνδυνο μέσω της διασποράς του χαρτοφυλακίου. Ωστόσο, μετά την εκδήλωση της κρίσης στις ΗΠΑ η διεθνής αυτή διασπορά χαρτοφυλακίου λειτούργησε ως ένας μηχανισμός μετάδοσης της κρίσης από τις ΗΠΑ προς άλλες χώρες (Krugman, 2009).

4.4 Συμπεράσματα

Η ερμηνεία της κρίσης σύμφωνα με τον Krugman σχετίζεται με τέσσερις παράγοντες. Η στεγαστική αγορά των ΗΠΑ αποτελεί ένα από τον κύριους λόγους που ξέσπασε η κρίση. Η ζημιά στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα από την αθέτηση πληρωμών σε συνδυασμό με την πώληση των δανείων αυτών μέσω σύνθετων χρηματοπιστωτικών τεχνικών μετέφεραν τη φούσκα των στεγαστικών δανείων στο υπόλοιπο σύστημα. Η τιτλοποίηση των δανείων με τη κατάρρευσή του σκιώδους τραπεζικού συστήματος οδήγησε σε πτώση της αξίας τους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη μείωση της πιστωτικής επέκτασης και αφού τα επιτόκια είχαν αυξηθεί, πολλά αιτήματα για νέα δάνεια απορρίπτονταν και γενικά η πρόσβαση

επιχειρήσεων και νοικοκυριών σε δανεισμό περιορίστηκε. Η νομισματική πολιτική που επέλεξε να ακολουθήσει η αμερικανική κεντρική τράπεζα- Fed, ήταν η συμβατική δηλαδή να μειώσει τα επιτόκια και να αυξήσει το δανεισμό στις εμπορικές τράπεζες ώστε να τονώσει τη ρευστότητα χωρίς όμως να καταφέρει να επιδράσει θετικά στην αντιμετώπιση της κρίσης. Η αδυναμία ελέγχου των συνεπειών της κρίσης οδήγησε στην εξάπλωση της σε άλλες χώρες συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας και τη διεθνοποίηση της με αποτελέσματα που ακόμη και σήμερα για κάποιες χώρες είναι δύσκολο να διαχειριστούν.

Κεφάλαιο 5: αίτια τραπεζικής κρίσης στην Ελλάδα.

5.1 Εισαγωγή

Η πορεία της ελληνικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια και η σημερινή θέση της στην παγκόσμια οικονομία προέκυψαν ως αποτέλεσμα εγχώριων επιλογών οικονομικής πολιτικής αλλά και διεθνών παραγόντων. Στην πραγματικότητα οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της ελληνικής οικονομίας αναδείχτηκαν με τραγικό τρόπο μέσα σε ένα δυσμενές διεθνές οικονομικό περιβάλλον και εντός μιας νομισματικής ένωσης η αρχιτεκτονική και διακυβέρνηση της οποίας αποδείχτηκαν προβληματικές. Η κρίση αυτή γρήγορα μεταδόθηκε και στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Το παρόν κεφαλαίο εξετάζει τα βασικά αίτια της ελληνικής κρίσης αλλά και δίνει μια ερμηνεία της μετάδοσης της κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Επίσης, εξετάζει με ποιο τρόπο επηρεάστηκαν οι ευρωπαϊκές τράπεζες από την κρίση χρέους στη ζώνη του ευρώ και αναλύεται ο πιστωτικός κίνδυνος στη περίπτωση των ελληνικών τραπεζών.

5.2 Η κρίση της ελληνικής οικονομίας

Η Ελλάδα διέθετε κάποιες δομικές αδυναμίες, οι οποίες δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την κρίση στην ελληνική οικονομία. Η ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ θα μπορούσε να είναι μια ιστορική ευκαιρία για την ελληνική οικονομία, ωστόσο με τον τρόπο που έγινε δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την εκδήλωση της κρίσης. Αρχικά, η Ελλάδα εντάχθηκε με υπερτιμημένη την αξία της δραχμής έναντι του ευρώ, κάτι το οποίο έκανε την Ελλάδα να βρίσκεται μόνιμα σε ανταγωνιστικό έλλειμμα. Επίσης, το υψηλό δημόσιο χρέος τη χώρας ξεπερνούσε το προβλεπόμενο

από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ 60% και το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης ξεπερνούσε το 3% ως μέγεθος. Τέλος, ενώ με την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ υπήρχε η δυνατότητα φθηνού δανεισμό για επενδύσεις, τα χρήματα αυτά χρησιμοποιήθηκαν για αγορές από το εξωτερικό με αποτέλεσμα το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών να είναι ελλειμματικό. (Ρουκανάς & Σκλιάς, 2014)

Η τρέχουσα ελληνική κρίση φαίνεται να έχει τουλάχιστον τρεις βασικούς παράγοντες. Πρώτον, πέρα από κάθε αμφιβολία η κύρια ευθύνη για την κρίση του δημοσίου χρέους στην Ελλάδα βαρύνει τις ελληνικές κυβερνήσεις και την ύπαρξη ενός αδύναμου πολιτικού συστήματος που οδήγησαν στην κακή διαχείριση της εγχώριας οικονομίας αυξάνοντας το δημόσιο χρέος με ένα ποσοστό, το οποίο ήταν πολύ υψηλότερο από την υπόλοιπη ευρωζώνη ακόμη και όταν το ποσοστό του χρέους είχε ήδη υπερβεί το 100% του ΑΕΠ. Δεύτερον, οι χρηματοπιστωτικές αγορές και ειδικότερα οι οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας ήταν πολύ μωπικοί ως προς την πρόβλεψη της κρίσης στην αμερικανική αγορά ακινήτων το 2007. Αυτή η αποτυχία τους οδήγησε σε μια υπερβολική αντίδραση στην προσπάθειά τους να εντοπίσουν πιθανές κρίσεις δημοσίου χρέους. Η Ελλάδα και άλλες περιφερειακές χώρες της ΟΝΕ ήταν οι φυσικοί στόχοι, δεδομένου ότι διέθεταν πολύ μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα. Η πιστοληπτική υποβάθμιση της Ελλάδας ανάγκασε την χώρα να αποκλειστεί από τις διεθνείς αγορές ομολόγων. Τρίτον, ένα μέρος της ευθύνης για την εκδήλωση της κρίσης στην Ελλάδα συνδέεται με την καθυστερημένη αντίδραση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας καθώς και των κυβερνήσεων της ευρωζώνης. Οι χώρες της ευρωζώνης και ιδιαίτερα η Γερμανία δεν κατάφεραν να δώσουν ένα σαφές μήνυμα προς τις αγορές ότι ήταν πρόθυμες να παράσχουν άμεση πολιτική και οικονομική στήριξη σε όποια χώρα αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα. Ένας λόγος για την αργή αυτή αντίδραση συνδέεται με το ζήτημα του κατά πόσον επιτρέπεται από τις συνθήκες της ΕΕ η εκδήλωση μιας τέτοιας αλληλεγγύης. Στην ευρωζώνη υπό το φόβο των ζητημάτων ηθικού κινδύνου, δεν είχε δημιουργηθεί ένας ομοσπονδιακός προϋπολογισμός αλλά ούτε και κάποιο σύστημα επιμερισμού του κινδύνου. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δεν είχε σαφή στρατηγική για την καταπολέμηση των κρίσεων δημοσίου χρέους (Kouretas & Vlamis, 2010).

Η διεθνής οικονομική κρίση βρήκε την Ελλάδα αποδυναμωμένη. Η δημοσιοποίηση του ελλείματος από την νέα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ το 2009 είχε ως

αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της ελληνικής διαπραγματευτικής πλευράς. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση είχε συντάξει ένα προϋπολογισμό οποίος δεν ανταποκρίνονταν στην οικονομικές προκλήσεις που αντιμετώπιζε η ελληνική οικονομία εκείνη τη περίοδο ικανές να μειώσουν το έλλειμμα. (Ρουκανάς & Σκλιάς, 2014)

Έτσι, η Ελλάδα τον Μάιο του 2010 αναγκάστηκε να καταφύγει στην τρόικα προκειμένου να αποφύγει μια άτακτη χρεοκοπία με απρόβλεπτες συνέπειες όχι μόνο για την χώρα αλλά και για όλη την ευρωζώνη. Η επιλογή της Ελλάδας να προσφύγει στην διεθνή χρηματοδοτική βοήθεια υπήρξε μονόδρομος και συνιστά μια ορθολογική επιλογή. Από την στιγμή που η Ελλάδα είχε αποκλειστεί εκ των χρηματοπιστωτικών αγορών και με έλλειμμα άνω του 10% του ΑΕΠ θα είχε σίγουρα χρεοκοπήσει αν είχε αρνηθεί την προσφορά διάσωσης. Οι συνέπειες μιας πιθανής αθέτησης πληρωμών θα ήταν καταστροφικές για την Ελλάδα. Η ελληνική οικονομία θα έπρεπε να υποστεί μια απότομη και γιγαντιαία δημοσιονομική προσαρμογή, ενώ μια αθέτηση πληρωμών θα είχε τεράστιο κόστος για τον ελληνικό τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό τομέα, καθώς εκτός από την μεγάλη έκθεση των ελληνικών τραπεζών σε ελληνικά κρατικά ομόλογα, το ελληνικό δημόσιο δεν θα ήταν σε θέση να ανα-κεφαλαιοποιήσει τα τραπεζικά ιδρύματα σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών. Συμπερασματικά, τόσο λόγω της τεράστιας δημοσιονομικής προσαρμογής που θα απαιτούσε η αθέτηση πληρωμών όσο και της κατάρρευσης του τραπεζικού συστήματος, η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε τεράστια οικονομικά προβλήματα αν δεν προσέφευγε στην διεθνή χρηματοδοτική βοήθεια (Ardagna & Caselli, 2014).

5.3 Η μετάδοση της κρίσης στο τραπεζικό σύστημα

Από την στιγμή που εκδηλώθηκε η κρίση χρέους στην Ελλάδα αλλά και στην ευρωζώνη ευρύτερα έγινε αντιληπτό ότι ένας πολύ επικίνδυνος φαύλος κύκλος ενεργοποιήθηκε ανάμεσα στις τράπεζες και στις εθνικές κυβερνήσεις. Έτσι, η σύνδεση μεταξύ των τραπεζικών κρίσεων και των κρίσεων δημόσιου χρέους αναδείχτηκε ως ένα θεμελιώδες γνώρισμα της κρίσης της ζώνης του ευρώ. Η αιτία όπου οι τράπεζες της ευρωζώνης και οι επιμέρους κυβερνήσεις των κρατών μελών συνδέονται μεταξύ τους εντοπίζονται σε δύο επίπεδα. Από τη μία πλευρά, τα κράτη μέλη έχουν την ευθύνη εποπτείας της λειτουργίας του τραπεζικού τους συστήματος και κατά συνέπεια έχουν και την ευθύνη για διασφάλιση της σταθερότητας και

βιωσιμότητας των τραπεζών. Όμως, λαμβάνοντας υπόψη το μεγάλο μέγεθος των ευρωπαϊκών τραπεζών οι δημοσιονομικές συνέπειες μιας πιθανής διάσωσης τους θα ήταν τεράστιες. Συνεπώς, μια τραπεζική κρίση θα μπορούσε εύκολα να εξελιχτεί σε κρίση χρέους για τις κυβερνήσεις. Από την άλλη πλευρά, οι τράπεζες διατηρούν στα χαρτοφυλάκια τους ένα μεγάλο μέρος των κρατικών τίτλων που εκδίδονται από τις κυβερνήσεις της ζώνης του ευρώ καθώς ο κίνδυνος των τίτλων αυτών θεωρούταν ελάχιστος. Αν όμως αμφισβητηθεί η φερεγγυότητα και πιστοληπτική ικανότητα των κυβερνήσεων τότε οι τράπεζες που διατηρούν κρατικά ομόλογα επηρεάζονται άμεσα καθώς ενδέχεται να υποστούν τεράστιες ζημιές σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών ή αναδιάρθρωσης του κρατικού χρέους. Κατά συνέπεια, πιθανά προβλήματα στην αγορά κρατικών ομολόγων μπορούν με ταχύτητα να επηρεάσουν και το τραπεζικό σύστημα. Σημειώνεται άλλωστε ότι τα κρατικά ομόλογα των χωρών της ζώνης του ευρώ, εκτός από τον εξαιρετικά χαμηλό τους κίνδυνο, ήταν ιδιαίτερα ελκυστικά για τις τράπεζες, καθώς μπορούσαν να αξιοποιηθούν ως εγγύηση για δανεισμό από τις αγορές και για τις κεντρικές τράπεζες (Merler & Pisani-Ferry, 2012).

Οι ευρωπαϊκές τράπεζες επηρεάστηκαν λοιπόν σε πολύ μεγάλο βαθμό από την κρίση στην ζώνη του ευρώ ακριβώς εξαιτίας του γεγονότος ότι ήταν μεταξύ των σημαντικότερων επενδυτών κρατικών ομολόγων τα οποία εξέδιδαν τα κράτη μέλη της ευρωζώνης κατά τα προηγούμενα χρόνια. Στο πλαίσιο αυτό οι απώλειες και οι ζημιές των τραπεζών αποδίδονται όχι μόνο στην μείωση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων αλλά και ευρύτερα στην διάβρωση της εμπιστοσύνης του κοινού ως προς την φερεγγυότητα και τη σταθερότητά τους. Αξίζει βέβαια να σημειωθεί όπως αναδείχθηκε ιδιαίτερα και στην περίπτωση της Ελλάδος ότι η αναδιάρθρωση του κρατικού χρέους συνιστά ένα μείζον πιστωτικό κίνδυνο για τις τράπεζες εξαιτίας της έκθεσής τους χαρτοφυλακίου τους σε κρατικά ομόλογα (Szymanski, 2011). Αναλυτικότερα, η κρίση χρέους των κρατών μελών της ευρωζώνης επιδρά αρνητικά στο τραπεζικό σύστημα μέσω τεσσάρων καναλιών: πρώτον, μέσω των απωλειών από την απομείωση της αξίας των κρατικών χρεογράφων που διατηρούν στα χαρτοφυλάκια τους, δεύτερον μέσω της μείωσης της αξίας των εγγυήσεων (collateral) των τραπεζών στον διατραπεζικό δανεισμό και στην άντληση ρευστότητας από την κεντρική τράπεζα, τρίτον μέσω της υποβάθμισης της πιστοληπτικής ικανότητας των χωρών της ευρωζώνης που συμπάρεσυρε τις τοπικές τράπεζες και επιδείνωσε την πρόσβαση τους στις κεφαλαιαγορές, και τέταρτον μέσω της επιδείνωσης των κρατικών

εγγυήσεων που είτε άμεσα είτε έμμεσα εξασφάλιζε προνόμια στις τοπικές τράπεζες (CGFS, 2011).

Στο πλαίσιο αυτό γίνεται κατανοητό ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα βρέθηκε σε κρίση εξαιτίας των δημοσιονομικών ανισορροπιών της κυβέρνησης που αύξησαν κατακόρυφα τον πιστωτικό κίνδυνο των τραπεζών. Ο πιστωτικός κίνδυνος που αντιμετώπισαν οι ελληνικές τράπεζες έτσι αποδείχτηκε τεράστιος. Ειδικότερα, ο πιστωτικός κίνδυνος αναφέρεται στην πιθανότητα εμφάνισης ζημιών σε μια τράπεζα εξαιτίας γεγονότος η εκδήλωση του οποίου δεν αναμένονταν. Ειδικότερα, ο πιστωτικός κίνδυνος αφορά την πιθανότητα ζημιών σε μια τράπεζα εξαιτίας μη αναμενόμενων γεγονότων που συνδέονται με την αθέτηση υποχρεώσεων εκ μέρους των πελατών της τράπεζας, όπου δηλαδή φυσικά ή νομικά πρόσωπα που διενεργούν συναλλαγές με μια τράπεζα δεν είναι σε θέση να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους ως προς την εξόφληση των δανείων που τους έχουν χορηγηθεί ή τις πληρωμές που εκπορεύονται από την έκδοση ομολόγου. Ο πιστωτικός κίνδυνος συνιστά τον κυριότερο κίνδυνο στον οποίο εκτίθεται το τραπεζικό σύστημα καθώς συνδέεται με την παραδοσιακή τραπεζική δραστηριότητα (Σαπουντζόγλου & Πεντότης, 2009).

Αναλυτικότερα, το πρώτο τρίμηνο του 2010 όταν και ξέσπασε η κρίση στην Ελλάδα η έκθεση των ελληνικών τραπεζών στο κυβερνητικό χρέος ανερχόταν στο 11% των περιουσιακών στοιχείων τους. Έτσι, μια ελληνική χρεοκοπία θα ήταν πολύ δαπανηρή για το τραπεζικό σύστημα και προφανώς η ελληνική κυβέρνηση δεν θα μπορούσε να τις ανα-κεφαλαιοποιήσει σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών (Mink & De Haan, 2013). Στην περίπτωση της Ελλάδας δηλαδή επιβεβαιώνεται ότι η επιδείνωση της κρίσης χρέους εντατικοποίησε την σύνδεση μεταξύ των κινδύνων των τραπεζών και της κυβέρνησης, καθώς η Ελλάδα ήταν μια δημοσιονομικά ευάλωτη χώρα. Δεδομένης της μεγάλης έκθεσης των τραπεζών στο ελληνικό κρατικό χρέος με την μορφή της επένδυσης σε κρατικά ομόλογα η μετάδοση της κρίσης προς το τραπεζικό σύστημα επιταχύνθηκε (De Bruyckere et al., 2013). Έτσι, οι ελληνικές τράπεζες δέχθηκαν σφοδρό πλήγμα από την απομείωση της αξίας των κριτικών ομολόγων στο χαρτοφυλάκιο τους στο πλαίσιο του PSI, καθώς οι τέσσερις μεγαλύτερες συστημικές τράπεζες, δηλαδή η Εθνική Τράπεζα, η Τράπεζα Πειραιώς, η Alpha Bank και η Eurobank, υπέστησαν ζημιές ύψους 28,2 δις. ευρώ. Ως αποτέλεσμα τα βασικά κεφάλαια πρώτης διαβάθμισης, (Core Tier I) διαμορφώθηκαν

σε αρνητικό επίπεδο ύψους 4,6 δισ. ευρώ μετά το PSI, ενώ πριν ήταν 21,5 δισ. ευρώ (Zettelmeyer, et al., 2013).

5.4 Συμπεράσματα

Η κρίση της ελληνικής οικονομίας σχετίζεται με τρεις βασικούς παράγοντες: τις ελληνικές κυβερνήσεις και το αδύναμο πολιτικό σύστημα πριν το ξέσπασμα της κρίσης και κατά τη διάρκεια αυτής, τις χρηματοπιστωτικές αγορές οι οποίες υποβαθμίζοντας την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας από τις διεθνείς αγορές ομολόγων έκαναν αδύνατο το δανεισμό της από τις αγορές και τη καθυστερημένη αντίδραση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και των κυβερνήσεων των κρατών μελών της Ευρωζώνης. Η προσφυγή της Ελλάδας στη τρόικα τη περίοδο εκείνη αποτελούσε ουσιαστικά μονόδρομο και κρίνεται ορθολογική καθώς αν δεν το είχε πράξει θα βρίσκονταν αντιμέτωπη με μια τεράστια δημοσιονομική προσαρμογή και κατάρρευση του τραπεζικού της συστήματος. Περεταίρω, η κρίση χρέους της Ελλάδας και των κρατών μελών της ευρωζώνης δημιούργησε ένα φαύλο κύκλο ανάμεσα στις εθνικές κυβερνήσεις και τις τράπεζες. Αυτό συμβαίνει για δυο κυρίως λόγους. Πρώτον, γιατί οι εθνικές κυβερνήσεις των κρατών μελών έχουν ένα ρόλο εποπτείας και διασφάλισης της βιωσιμότητας των τραπεζών καθώς χωρίς αυτές θα καταρρέυσει η πραγματική οικονομία με πιθανότητα μετάδοσης της κρίσης στις οικονομίες των υπόλοιπων κρατών μελών. Δεύτερον, οι τράπεζες κατείχαν στα χαρτοφυλάκια τους κρατικά ομόλογα άλλων κρατών μελών τα οποία σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών ή αναδιάρθρωσης χρέους θα υποστούν τεράστιες ζημιές τα υπόλοιπα μέλη της ζώνης του ευρώ.

Κεφάλαιο 6: Επιπτώσεις της κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα

6.1 Εισαγωγή

Πριν από το ξέσπασμα της κρίσης κρατικού χρέους, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα είχε υγιή θεμελιώδη μεγέθη, όμως η δημοσιονομική κρίση έγινε η αιτία για να φτάσει σε ένα σημείο όπου απειλήθηκε ακόμη και η βιωσιμότητα του. Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης των επιπτώσεων της κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται με χρονική σειρά στο τρόπο με τον οποίο η δημοσιονομική κρίση στην Ελλάδα μεταδόθηκε στο τραπεζικό σύστημα. Στο δεύτερο μέρος του κεφαλαίου θα εξεταστούν οι επιπτώσεις και οι

εξελίξεις στο τραπεζικό τομέα έτσι όπως αυτές καταγράφονται στις ετήσιες εκθέσεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για την περίοδο 2010-2016.

6.2 Χρονικό της κρίσης στον τραπεζικό τομέα

Η παγκόσμια κρίση της περιόδου 2007-2009 και προφανώς η κρίση δημόσιου χρέους στην ελληνική οικονομία από το 2009 είχαν δραματικές συνέπειες για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Αναλυτικότερα, στην αρχή της παγκόσμιας κρίσης στις ελληνικές τράπεζες παρατηρήθηκε μια αύξηση των καταθέσεων, που συνδέονταν με τη μαζική εισροή καταθέσεων από το εξωτερικό στο πλαίσιο αναζήτησης υψηλότερων και ασφαλέστερων αποδόσεων. Οι ελληνικές τράπεζες πράγματι θεωρούνταν ασφαλείς καθώς δεν είχαν τοποθετήσει κεφάλαια σε «τοξικά» ομόλογα αλλά την ίδια στιγμή προσέφεραν στους αποταμιευτές υψηλότερα επιτόκια καταθέσεων προκειμένου να προσελκύσουν ρευστότητα δεδομένων των αναταράξεων στις χρηματαγορές (Μασουράκης, 2013). Κατά την πρώτη φάση της κρίσης αυτής λοιπόν, η ελληνική οικονομία κατόρθωσε να αποφύγει σοβαρές αναταράξεις. Ο αντίκτυπος της παγκόσμιας κρίσης πράγματι καθυστέρησε να επηρεάσει την Ελλάδα, λόγω του γεγονότος ότι η οικονομία της ήταν μια σχετικά κλειστή οικονομία, ενώ θετικό ρόλο έπαιξαν και κάποιοι άλλοι ευνοϊκοί παράγοντες από τα προηγούμενα χρόνια, όπως η μεγάλη προσπάθεια της ελληνικής κυβέρνησης για βελτίωση της οικονομίας της εξαιτίας των προσπαθειών της να γίνει μέλος της ΟΝΕ. Από το 2000 έως το 2007 άλλωστε η Ελλάδα είχε μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες της ευρωζώνης με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) να αναπτύσσεται ετήσια με ποσοστό 4,2% εξαιτίας των θετικών προσδοκιών και της σταθερότητας που προκαλούσε η υιοθέτηση του κοινού νομίσματος και η συμμετοχή στην ευρωζώνη (Mitsakis, 2014). Ωστόσο, η ελληνική οικονομία συνέχιζε να χαρακτηρίζεται από έλλειψη ανταγωνιστικότητας και άλλες στρεβλώσεις. Ήταν αναπόφευκτο λοιπόν η οικονομική κρίση να επηρεάσει την Ελλάδα. Οι συνθήκες άρχισαν να επιδεινώνονται για την ελληνική οικονομία μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers και από τη στιγμή που ξεκίνησε η σημαντική πίεση στα ομόλογα του ελληνικού δημοσίου υποδεικνύοντας την επέλευση μιας δριμείας κρίσης (Mitsakis, 2014).

Η κρίση στην ελληνική οικονομία ξεκίνησε αρχικά ως κρίση του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος και ως αποτέλεσμα της ύφεσης λόγω της

παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και στη συνέχεια εξελίχθηκε σε κρίση χρέους. Η κρίση αυτή επηρέασε βαθύτατα και το τραπεζικό σύστημα. Ο τραπεζικός κλάδος, όπως και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, πριν από την κρίση είχε ήδη εισέλθει σε μια περίοδο αναδιάρθρωσης ως συνέπεια της διαδικασίας ολοκλήρωσης της τραπεζικής αγοράς και επέκτασης των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό. Ως απάντηση στην κρίση, η ελληνική, όπως και οι περισσότερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, αρχικά παρείχε οικονομική στήριξη στο τραπεζικό σύστημα, προκειμένου να το βοηθήσει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα ρευστότητας τους. Ωστόσο, τα μέτρα που εφαρμόστηκαν δεν ήταν επαρκή για να ανταποκριθούν στις προκλήσεις που έπρεπε να αντιμετωπίσουν (Mitsakis, 2014). Πράγματι, από το 2009 και μετά, την στιγμή που οι χρηματοοικονομικές συνθήκες στο εξωτερικό ομαλοποιούνταν, η απαρχή της εκδήλωσης της δημοσιονομικής κρίσης στην Ελλάδα ώθησε τους αποταμιευτές σταδιακά να αποσύρουν τις καταθέσεις τους από τις ελληνικές τράπεζες. Η απόσυρση των καταθέσεων γινόταν όλο και πιο έντονη όσο επιδεινώνονταν η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας. Η προσφυγή της Ελλάδας στην διεθνή χρηματοδοτική βοήθεια τον Μάιο του 2010 έπληξε την εμπιστοσύνη στην ελληνική οικονομία και τις προοπτικές παραμονής της στην ζώνη του ευρώ. Συνέπεια των εξελίξεων αυτών ήταν η διαρροή καταθέσεων από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα είτε προς τράπεζες του εξωτερικού είτε σε θυρίδες. Την ίδια στιγμή η ύφεση στην ελληνική οικονομία και η ανεργία προκάλεσαν την μείωση εισοδημάτων και ως εκ τούτου και τη μείωση των καταθέσεων. Έτσι, η συνολική αποταμίευση μειώθηκε παρά την ενίσχυση της ροπής προς αποταμίευση με σκοπό την αντιμετώπιση της αβεβαιότητας σχετικά με τις προοπτικές απασχόλησης και εισοδηματικού επιπέδου. Εκτός από την μείωση των καταθέσεων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα επίσης παρατηρήθηκε μείωση των χορηγήσεων και περιστολή στις εκταμιεύσεις νέων δανείων αλλά και μείωση της ζήτησης για νέα δάνεια εξαιτίας της ύφεσης. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αναγκάστηκε να προσφύγει σε χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) η οποία παρέχονταν στη βάση της προσφοράς ενεχύρων εκ μέρους των ελληνικών τραπεζών. Μάλιστα ήδη πριν από την εκδήλωση της ελληνικής κρίσης κατά την περίοδο 2007- 2009 η εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών από τους πόρους της ΕΚΤ είχε ήδη αυξηθεί, μετά το 2009 όμως και όσο η εξάρτηση αυτή αυξάνονταν, οι διαρκείς υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας του ελληνικού δημοσίου και των ελληνικών τραπεζών καθιστούσαν ακόμη πιο δύσκολη την προσπάθεια των τραπεζών να βρουν ενέχυρα

για να χρηματοδοτούνται από την ΕΚΤ. Επιπλέον, οι ελληνικές τράπεζες αντιμετώπιζαν το πρόβλημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, δηλαδή των δάνειων σε καθυστέρηση το ποσοστό των οποίων στο σύνολο των χορηγήσεων αυξάνονταν θεαματικά. Εκτός από τις συνέπειες αυτές της δημοσιονομικής κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, οι ελληνικές τράπεζες δέχτηκαν ένα ισχυρότατο πλήγμα εξαιτίας της απομείωσης κατά 74% περίπου της αξίας των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου στο πλαίσιο της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους μέσω του PSI. Ειδικότερα, οι τέσσερις συστημικές τράπεζες υπέστησαν ζημιές 28,2 δις. ευρώ το 2011. Η ζημία αυτή επέφερε δραστικές συνέπειες στην κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών με αποτέλεσμα τα βασικά κεφάλαια πρώτης διαβάθμισης (Core Tier I) να διαμορφωθούν σε αρνητικό επίπεδο (Μασουράκης, 2013). Η κρίση χρέους της ελληνικής οικονομίας, η ύφεση και το PSI έθεσαν νέες προκλήσεις στον ελληνικό τραπεζικό τομέα και θα χρειαζόνταν παρεμβάσεις μεγάλης κλίμακας προκειμένου να αποφευχθεί η κατάρρευση των ελληνικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (Mitsakis, 2014).

Συμπερασματικά, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα επηρεάστηκε πολύ αρνητικά από τη δημοσιονομική κρίση στη ζώνη του ευρώ καθώς ενεργοποιήθηκαν όλα τα κανάλια μέσα από τα οποία η δημοσιονομική κρίση θα μπορούσε να μεταδοθεί στο τραπεζικό σύστημα. Αναλυτικότερα, οι διαδοχικές υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της ελληνικής κυβέρνησης από τα τέλη του 2009 οδήγησαν σε υποβάθμιση και των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων και σε προβλήματα ρευστότητας. Παράλληλα, οι τραπεζικές καταθέσεις μειώθηκαν σημαντικά, ενώ η ικανότητα των ελληνικών τραπεζών να αντλήσουν ρευστότητα στη διεθνή διατραπεζική αγορά καθώς και στις διεθνείς αγορές ομολόγων είχε περιοριστεί δραματικά. Ως εκ τούτου, υπήρξε ανάγκη να στηριχθεί σε μεγάλο βαθμό στις πιστωτικές διευκολύνσεις του Ευρωσυστήματος. Στο τέλος του 2010, η χρηματοδότηση από την ΕΚΤ αντιπροσώπευε το 15,5% των συνολικών υποχρεώσεων των ελληνικών τραπεζών. Εξάλλου, οι ελληνικές τράπεζες βασίζονταν στον Μηχανισμό Έκτακτης Ρευστότητας (ELA) της ΤτΕ, ο οποίος δρούσε ως δανειστής ύστατης καταφυγής (lender of last resort) για τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα. Επιπρόσθετα, οι ελληνικές τράπεζες αντιμετώπισαν την επιδείνωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Επιπλέον, οι ελληνικές τράπεζες υπέστησαν εξαιρετικά σοβαρές ζημιές από τη συμμετοχή τους στο PSI ως κάτοχοι ομολόγων του ελληνικού

δημοσίου. Η προσφορά ανταλλαγής ομολόγων του PSI ήταν υψηλότερα καθώς από συνολικά 205,5 δισ. ευρώ σε ομόλογα που ήταν επιλέξιμα για ανταλλαγή, τελικά ανταλλάγησαν περίπου 199 δισ. ευρώ με απομείωση της αξίας κατά 53,5%. Τον Απρίλιο του 2012 τα τέσσερα μεγαλύτερα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα, που αντιπροσώπευαν πάνω από το 65% του ενεργητικού του ελληνικού τραπεζικού συστήματος την εποχή εκείνη, ανακοίνωσαν ζημίες ύψους 27,9 δισ. ευρώ (Gortsos, 2016).

Πράγματι, από την στιγμή της κλιμάκωσης των προβλημάτων χρέους της Ελλάδας το 2010, ο ελληνικός τραπεζικός τομέας έχει υποστεί τεράστια προβλήματα. Στην αρχή της κρίσης, οι ελληνικές τράπεζες ήταν το θύμα της αδυναμίας της ελληνικής κυβέρνησης καθώς η αναδιάρθρωση του χρέους το 2012 με την συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα μέσω του PSI ανάγκασε τις τράπεζες να δεχτούν μια περικοπή άνω του 50% στην αξία των ελληνικών κρατικών ομολόγων που διατηρούσαν στο χαρτοφυλάκιο τους. Η ελληνική οικονομία συνέχισε να επιδεινώνεται όμως οδηγώντας σε μια τεράστια αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και των ζημιών για τις ελληνικές τράπεζες. Ωστόσο, αυτές οι απώλειες αντισταθμίστηκαν από την ανα-κεφαλαιοποίηση με κεφάλαια από τον EFSF / ESM αφήνοντας την ελληνική κυβέρνηση μέσω του ταμείου διάσωσης των ελληνικών τραπεζών να καταστεί βασικός μέτοχος στις τέσσερις μεγάλες τράπεζες, οι οποίες αντιπροσώπευαν το 90% του τραπεζικού τομέα (Gros, 2015).

Η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών υπήρξε μια σημαντική εξέλιξη για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Πράγματι, η ανακεφαλαιοποίηση και αναδιάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος συνιστούν μείζονες εξελίξεις. Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών εξαιτίας της διεθνούς και ελληνικής κρίσης σημειώθηκε μια εκτεταμένη αναδιάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, με αποτέλεσμα την μείωση του αριθμού των τραπεζών. Συγκεκριμένα κατά την περίοδο 2007-2016 οι τράπεζες, μέσω μιας διαδικασίας συγχωνεύσεων, εξαγορών και εξυγιάνσεων, μειώθηκαν ως προς τον αριθμό τους από 64 σε 39 ενώ το σύνολο σχεδόν των ξένων τραπεζών διέκοψαν την λειτουργία τους στην Ελλάδα. Σήμερα, στο τραπεζικό σύστημα κυριαρχούν οι τέσσερις συστημικές τράπεζες που μαζί με την Attica Bank ξεπερνούν σε όρους ενεργητικού το 95% του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, ενώ επίσης λειτουργούν η Επενδυτική Τράπεζα Ελλάδος, η Aegean Baltic Bank, η Credicom Consumer Finance, καθώς και εννέα

συνεταιριστικές τράπεζες, αλλά και τριάντα ξένες τράπεζες μέσω υποκαταστημάτων ή γραφείων αντιπροσωπείας. Ακολουθούν πίνακες με στοιχεία που δείχνουν την συρρίκνωση του τραπεζικού συστήματος μετά την εκδήλωση της κρίσης.

Διάγραμμα 1. Απασχολούμενο στις τράπεζες προσωπικό

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2017)

Όπως παρατηρείται στο Διάγραμμα 1 από 01/2009 έως 06/2016, το απασχολούμενο στις τράπεζες προσωπικό μειώθηκε κατά 29% (Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2017).

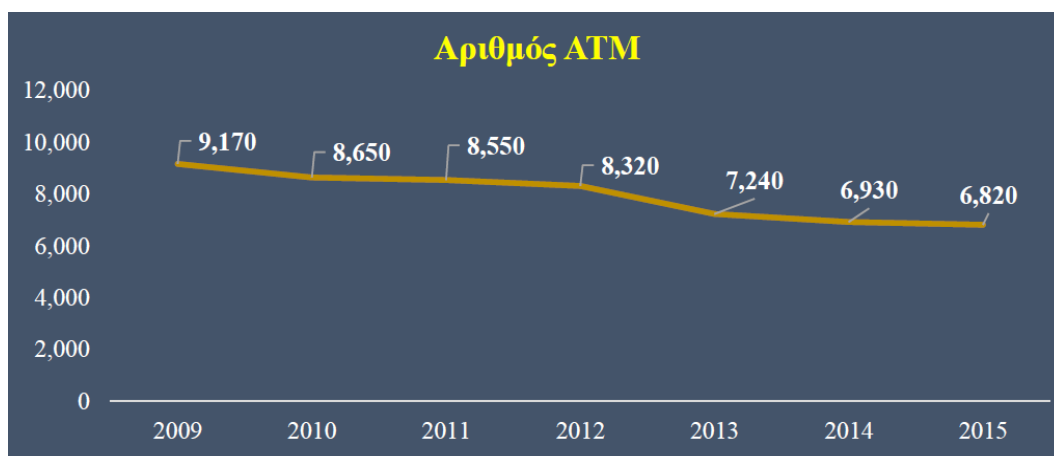
Διάγραμμα 2. Αριθμός καταστημάτων

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2017)

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2, ο αριθμός των καταστημάτων την επταετία 2009-2016 μειώθηκε κατά 42,5% (Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2017).

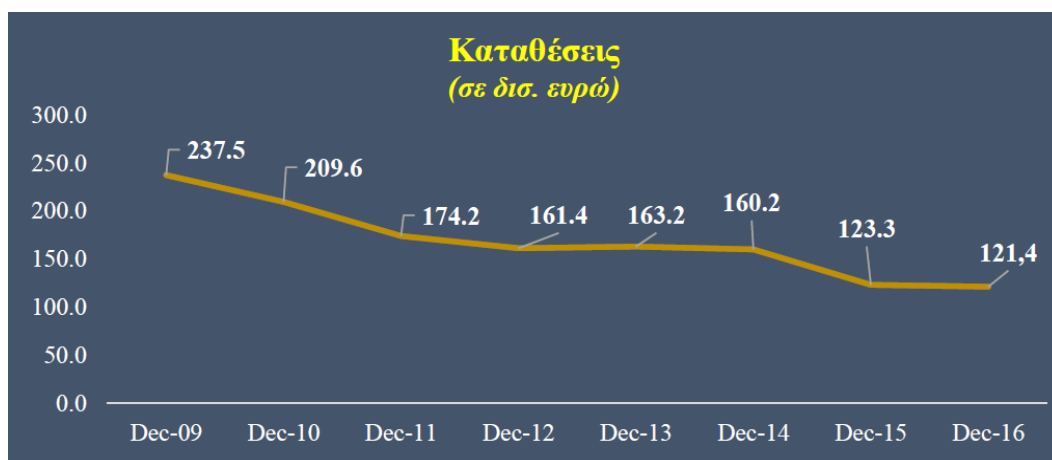
Διάγραμμα 3. Αριθμός ΑΤΜ

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2017)

Όπως παρατηρείται στο Διάγραμμα 3, ο αριθμός των ΑΤΜ από το 2009 έως και το 2015 μειώθηκε κατά 26% (Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2017).

Διάγραμμα 4. Καταθέσεις (σε δις. ευρώ)

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2017)

Όπως διαπιστώνεται στο Διάγραμμα 4, από το 2009 έως το Δεκέμβριο του 2016 οι καταθέσεις στις ελληνικές τράπεζες μειώθηκαν κατά 116,1 δις ευρώ (-49%) (Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2017).

Πίνακας 1. Κερδοφορία ελληνικών τραπεζικών ομίλων

Κερδοφορία ελληνικών τραπεζικών ομίλων							
εκατ. €	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 (9μηνο)
Κέρδη προ φόρων	-823.8	-43.142	-9.137	1.388	-7.278	-11.277	249
Κέρδη προ φόρων και προβλέψεων	6.058	4.666	3.023	9.785	4.177	3.207	3.211

Πηγή: Οικονομικές καταστάσεις των τραπεζών

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2017)

Όπως φαίνεται στο Πίνακα 1, από το 2010 έως το 2015 οι ελληνικές τράπεζες παρουσίασαν συσσωρευμένες ζημιές προ φόρων 70,3 δις ευρώ. Το εννεάμηνο του 2016 παρουσίασαν κέρδη προ φόρων 249 εκατομμύρια ευρώ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2017). Ειδικότερα, μετά το 2009 οι ελληνικές τράπεζες επηρεάστηκαν κυρίως από τρεις παράγοντες: την αδυναμία πρόσβασης στις διεθνείς αγορές και την εκροή των καταθέσεων εξαιτίας του φόβου των αποταμιευτών για την αξιοπιστία των εγχώριων τραπεζών, τις δύσκολες πιστωτικές συνθήκες στην ελληνική οικονομία και την επιδείνωση της ποιότητας των χαρτοφυλακίων των ελληνικών τραπεζών, και βέβαια την αναδιάρθρωση του ελληνικού δημόσιου χρέους με την συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και προφανώς των τραπεζών. Η επίδραση των παραγόντων αυτών στην ρευστότητα και στην κεφαλαιακή βάση των ελληνικών τραπεζών υπήρξε εξαιρετικά αρνητική αποσταθεροποιώντας συνολικά το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η ανάγκη διασφάλισης της ασφάλειας των καταθέσεων και αποκατάστασης του κλίματος εμπιστοσύνης προς τις ελληνικές τράπεζες υπαγόρευαν επιτακτικά την ανακεφαλαιοποίηση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Έτσι, η χρηματοδοτική στήριξη που αποφασίστηκε για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών διοχετεύτηκε στην Τράπεζα Πειραιώς, την Eurobank, την Εθνική Τράπεζα και την Alpha Bank οι οποίες θεωρήθηκαν ότι είναι συστημικές. Η ανακεφαλαιοποίηση των παραπάνω ελληνικών συστημικών τραπεζών κρίθηκε απαραίτητη για την ενίσχυση της κεφαλαιακής τους βάσης και της σταθερότητας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος έτσι ώστε αυτό να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στον παραδοσιακό του ρόλο και να χρηματοδοτήσει την ελληνική οικονομία. Αναλυτικότερα, η Τράπεζα της

Ελλάδος το 2012 διενήργησε εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών όλων των τραπεζών ώστε να διαπιστωθεί αν πληρούν τα ελάχιστα απαιτούμενα επίπεδα Κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων. Για την εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών αυτών η Τράπεζα της Ελλάδας χρησιμοποίησε ένα βασικό και ένα δυσμενές μακροοικονομικό σενάριο το οποίο λάμβανε υπόψη τα εξής: τις ζημίες από τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ανταλλαγή ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου και επιλεγμένων δανείων που ήταν στην περίμετρο του PSI, τις αναμενόμενες ζημίες πιστωτικού κινδύνου και την εκτιμώμενη εσωτερική δημιουργία κεφαλαίου. Τελικά προέκυψε ότι οι κεφαλαιακές ανάγκες για το σύνολο των ελληνικών εμπορικών τραπεζών τον Μάιο του 2012 σε 40,5 δισεκ. ευρώ, μεταξύ των οποίων οι ανάγκες για τις τέσσερις συστημικές τράπεζες ήταν 27,5 δισεκ. ευρώ (Τράπεζα της Ελλάδας, 2012).

Στη συνέχεια το 2014, όταν η οικονομία φαινόταν να έχει σταθεροποιηθεί, οι ιδιώτες επενδυτές ήταν τόσο σίγουροι που επένδυσαν 8,3 δισεκ. ευρώ στον ελληνικό τραπεζικό τομέα επιτρέποντας στις τράπεζες να περάσουν επιτυχώς από τη δοκιμασία προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων της ΕΚΤ. Οι επενδύσεις αυτές βασίστηκαν στην προσδοκία ότι η ελληνική οικονομία είχε οριστικά σταθεροποιηθεί και πλέον θα αναμένονταν ισχυρή ανάκαμψη προβλέπεται. Ωστόσο, το 2015 υπήρξε εκ νέου πολιτική αβεβαιότητα και επανήλθε ο φόβος του Gtexit με αποτέλεσμα την εκδήλωση τραπεζικού πανικού και στη συνέχεια την τραπεζική αργία και την επιβολή κεφαλαιακών ελέγχων που επέφεραν ανεπανόρθωτες ζημίες στην ελληνική οικονομία. Τα μικρά κεφαλαιακά αποθέματα των τραπεζών αναμένεται να εξαντληθούν σε ένα τέτοιο περιβάλλον και γεννάται ο κίνδυνος οι ελληνικές τράπεζες να χρειαστούν εκ νέου ανα-κεφαλαιοποίηση (Gros, 2015).

Συμπερασματικά, σε αντίθεση με άλλες πρόσφατες εμπειρίες, η προέλευση της ελληνικής κρίσης δεν εντοπίζεται στον τραπεζικό τομέα αλλά στην δημοσιονομική διαχείριση. Στο πλαίσιο ενός δυσμενούς διεθνούς οικονομικού και χρηματοπιστωτικού τοπίου, η Ελλάδα αντιμετώπισε μια σοβαρή δημοσιονομική κρίση που απαιτήσε τρία προγράμματα προσαρμογής, σημαντικές μεταρρυθμίσεις και σκληρά μέτρα λιτότητας. Η ταχεία επιδείνωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος της χώρας αντανάκλαται στην σωρευτική απώλεια άνω του 25% του ΑΕΠ. Όσον αφορά τη συνολική επιδείνωση των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών και την διάρκεια της κρίσης, θα μπορούσε κανείς να πει ότι η ελληνική κρίση αποδείχθηκε πιο σοβαρή ακόμη και από την Μεγάλη Ύφεση. Στο πλαίσιο αυτό αρχικά η

επιδείνωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος, οι υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας και τα αυξανόμενα spreads των επιτοκίων περιόρισαν την πρόσβαση των ελληνικών τραπεζών στις διεθνείς χρηματαγορές. Η μεγάλη έλλειψη ρευστότητας αύξησε τις πιέσεις στον ελληνικό τραπεζικό τομέα, ενώ σε αυτό το αρνητικό μακροοικονομικό τοπίο, η ανεργία αυξήθηκε σε ιστορικά μεταπολεμικά επίπεδα και το διαθέσιμο εισόδημα μειώθηκε σημαντικά. Ως εκ τούτου, οι δυσμενείς εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα ήταν άνευ προηγουμένου. Ειδικότερα, τα βασικά μεγέθη των ελληνικών τραπεζών και οι δείκτες ποιότητας των περιουσιακών τους στοιχείων επιδεινώθηκαν σημαντικά. Η έκταση της επιδείνωσης αυτής αποτυπώνεται στον αντίκτυπο της αναδιάρθρωσης των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου που κατείχε ο ιδιωτικός τομέας, δηλαδή του PSI. Οι ελληνικές τράπεζες ειδικότερα υπέστησαν απώλειες περίπου 38 δισ. ευρώ το 2011, περίπου το 170% του συνολικού Core Tier I κεφαλαίου τους την εποχή εκείνη. Έτσι ο διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών έχει αποδυναμωθεί και τα κανάλια χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας έχουν περιοριστεί. Επιπλέον, οι καταθέσεις μειώθηκαν κατά 117 δισεκ. ευρώ μεταξύ Σεπτεμβρίου 2009 και Δεκεμβρίου 2015 σημειώνοντας πτώση -44%). Η τεράστια μείωση αυτή αντανάκλουσε την αβεβαιότητα των καταθετών όσον αφορά τις προοπτικές της Ελλάδας εντός του ευρώ αλλά και την αρνητική αύξηση του δανεισμού καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου αυτής. Σε κανονικές περιόδους, οι καταθέσεις δεν δημιουργούν μόνο δάνεια, αλλά και τα δάνεια δημιουργούν επίσης καταθέσεις μέσω του πολλαπλασιαστή χρήματος. Οι μειώσεις των δανείων οδηγούν αναλόγως σε ενδογενείς μειώσεις των καταθέσεων. Η σημαντική μείωση της πιστωτικής επέκτασης από το τέλος του 2010 έως το 2015 με τα δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα να μειώνονται κατά 54 δισεκ. ευρώ ήταν εν μέρει μια απάντηση στους μη ευνοϊκούς όρους χρηματοδότησης και εν μέρει στην ανάγκη διατήρησης κεφαλαίων για την αντιμετώπιση απροσδόκητων κινδύνων. Επίσης, η σημαντική μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών ως συνέπεια της μείωσης των μισθών και της αύξησης της ανεργίας οδήγησε σε σημαντική αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων μειώνοντας έτσι τις προοπτικές των τραπεζικών κερδών. Συμπερασματικά, οι ελληνικές τράπεζες από το 2010 και μετά άρχισαν να υφίστανται ζημίες οι οποίες διάβρωσαν την κεφαλαιακή τους βάση και μέχρι και το 2016 υπονόμευαν τα οικονομικά τους αποτελέσματα. Έτσι, έγινε όλο και περισσότερο δύσκολο για τις

τράπεζες να διαδραματίσουν τον φυσικό τους ρόλο, δηλαδή τη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας (Stournaras, 2016)

6.3 Εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα

Στο υποκεφάλαιο αυτό θα εξεταστούν οι επιπτώσεις και οι εξελίξεις στο τραπεζικό τομέα έτσι όπως αυτές καταγράφονται στις ετήσιες εκθέσεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για την περίοδο 2010-2016.

Το 2010 οι αρνητικές μακροοικονομικές και δημοσιονομικές συνθήκες που επικράτησαν στην Ελλάδα προκάλεσαν προβλήματα στο τραπεζικό τομέα. Ειδικότερα, η ικανότητα των επιχειρήσεων των νοικοκυριών να αποπληρώνουν τα δάνεια τα οποία έλαβαν από τις ελληνικές τράπεζες επιδεινώθηκε με συνέπεια την αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Επίσης, η εγχώρια αγορά τροφοδοτήθηκε με απαισιοδοξία και αβεβαιότητα και αυτό συνέβαλε στην μείωση των αποταμιεύσεων. Πολύ σημαντικό βέβαια υπήρξε το γεγονός ότι υποβαθμίστηκε η πιστοληπτική ικανότητα των τραπεζών όπως επίσης και των τίτλων που αυτές χρησιμοποιούσαν ως ενέχυρο για τη χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η πρόσβαση των ελληνικών τραπεζών στις διεθνείς χρηματαγορές και κεφαλαιαγορές να γίνει πιο δυσχερής και να παρεμποδιστεί η ομαλή άντληση κεφαλαίων που κατέληξε στην δυσκολία χρηματοδότησης της ελληνικής οικονομίας. Οι πιέσεις αυτές στην ρευστότητα των τραπεζών μειώθηκε ως ένα βαθμό από τα έκτακτα μέτρα παροχής χρηματοδότησης που θεσπίστηκαν σε ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και από τα μέτρα παροχής ρευστότητας που λήφθηκαν σε κυβερνητικό επίπεδο. Το μακροοικονομικό περιβάλλον αυτό αναπόφευκτα οδήγησε τις ελληνικές τράπεζες να καταγράψουν ζημιές του 2010 καθώς τα λειτουργικά τους έσοδα μειώθηκαν, ενώ ο σχηματισμός προβλέψεων αυξήθηκε (Τράπεζα της Ελλάδας, 2011).

Το 2011 ο τραπεζικός τομέας δέχθηκε έντονες πιέσεις καθώς η κερδοφορία των τραπεζών συνέχιζε να μειώνεται και να καταγράφονται ζημιές. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν η αρχική συμφωνία για τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ανταλλαγή ομολόγων του ελληνικού δημοσίου, ο σχηματισμός υψηλότερων προβλέψεων εξαιτίας της αύξησης του πιστωτικού κινδύνου και η μείωση των καθαρών εσόδων από τόκους και προμήθειες. Παράλληλα οι ελληνικές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά συνέχιζαν να μην εκπληρώνουν με συνέπεια τις υποχρεώσεις τους με αποτέλεσμα την αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση. Την ίδια στιγμή οι

ελληνικές τράπεζες συνέχιζαν να υφίστανται την εκροή καταθέσεων, ενώ η αξία των τίτλων έναντι των οποίων οι τράπεζες αντλούσαν χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα μειωνόταν διαρκώς. Σημαντικότερη εξέλιξη του 2011 βέβαια ήταν οι ζημιές 28,2 δισ. ευρώ των ελληνικών τραπεζών από την συμμετοχή τους στην ανταλλαγή (PSI) (Τράπεζα της Ελλάδας, 2012).

Το 2012 το τραπεζικό σύστημα συνέχιζε να δέχεται αυξημένες πιέσεις τόσο στη ρευστότητα όσο και στην κεφαλαιακή επάρκεια. Οι ελληνικές τράπεζες συνέχισαν να καταγράφουν ζημιές καθώς ο περιορισμός των τραπεζικών εργασιών και το υψηλό κόστος άντλησης ρευστότητας μείωναν τα έσοδα την ίδια στιγμή που σχηματίζονταν υψηλότερες προβλέψεις για την κάλυψη πιστωτικού κινδύνου αλλά και πρόσθετες προβλέψεις εξαιτίας του PSI και της αναδιάρθρωσης του ελληνικού δημόσιου χρέους. Η μείωση των λειτουργικών εξόδων εξαιτίας του εξορθολογισμού του μισθολογικού κόστους στις ελληνικές τράπεζες άσκησε μικρή μόνο θετική επίδραση στην κερδοφορία τους, ενώ παράλληλα το χαρτοφυλάκιο των δανείων σε όλες τις κατηγορίες συνέχιζε να υφίσταται περαιτέρω επιδείνωση. Άλλες σημαντικές εξελίξεις της περιόδου ήταν η εκταμίευση δανειακών κεφαλαίων για την ανακεφαλαιοποίηση των συστημικών τραπεζών και η διενέργεια μελετών που εκτίμησαν τις κεφαλαιακές ανάγκες για το σύνολο των ελληνικών συστημικών τραπεζών σε 27,5 δισεκ. ευρώ καθώς και η ολοκλήρωση της μεταβατικής ανακεφαλαιοποίησης για τις τέσσερις συστημικές τράπεζες (Τράπεζα της Ελλάδας, 2013).

Το 2013 στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα ολοκληρώθηκε μία διαδικασία αναδιάρθρωσης, αναμόρφωσης και αναδιάταξης η οποία υλοποιήθηκε μέσα από διάφορες εξαγορές και συγχωνεύσεις, μέτρα εξυγίανσης και προφανώς μέσα από τη διαδικασία ανακεφαλαιοποίησης. Επίσης, η παρουσία των ξένων τραπεζών στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα περιορίστηκε. Έτσι, η δομή στο τραπεζικό περιβάλλον στην Ελλάδα ήταν εντελώς διαφορετική σε σχέση με τις αρχές της κρίσης καθώς η πλεονάζουσα δυναμικότητα των τραπεζών εξαλείφθηκε και προέκυψαν λιγότερες αλλά περισσότερο ισχυρές τράπεζες. Το ενεργητικό των τεσσάρων συστημικών τραπεζών ξεπερνούσε το 90% του συνολικού ενεργητικού στον ελληνικό τραπεζικό κλάδο άλλωστε. Ο ελληνικός τραπεζικός τομέας βέβαια συνέχιζε να δέχεται πιέσεις στη ρευστότητα του και στην κερδοφορία του αλλά και στην κεφαλαιακή του επάρκεια εξαιτίας των δυσκολιών πρόσβασης στις διεθνείς αγορές, της συνέχισης της

εκροής καταθέσεων, της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους και των επιδράσεων της ύφεσης τόσο στην ποιότητα όσο και στο μέγεθος του χαρτοφυλακίου των δανείων των ελληνικών τραπεζών. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών το 2013 οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας των τεσσάρων συστημικών τραπεζών αποκαταστάθηκαν και το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας ήταν πλέον ο σημαντικότερος μέτοχος των εν λόγω τραπεζών (Τράπεζα της Ελλάδας, 2014).

Το 2014 τα οικονομικά αποτελέσματα των ελληνικών τραπεζών βελτιώθηκαν καθώς τα λειτουργικά έσοδα αυξήθηκαν, την ίδια στιγμή που τα λειτουργικά έξοδα περιορίζονταν εξαιτίας του εξ ορθολογισμού του δικτύου καταστημάτων και του αριθμού του προσωπικού. Οι τράπεζες όμως συνέχισαν να καταγράφουν ζημίες εξαιτίας των υψηλών προβλέψεων και επισφαλειών, ενώ η ποιότητα του χαρτοφυλακίου των δανείων συνέχισε να επιδεινώνεται. Το 2014 ενώ διαφαίνονταν η σταθεροποίηση της κατάστασης στην οικονομία της χώρας οι τέσσερις συστημικές τράπεζες προχώρησαν σε αύξηση του μετοχικού τους κεφαλαίου και προσέλκυσαν ιδιώτες επενδυτές καλύπτοντας τις κεφαλαιακές τους ανάγκες. Το 2014 επίσης ξεκίνησε να λειτουργεί ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός ο οποίος συνιστούσε ένα νέο σύστημα τραπεζικής εποπτείας το οποίο ελέγχεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Μετά την επιτυχημένη ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης αλλά και της αναδιάρθρωσης του ελληνικού τραπεζικού τομέα οι ελληνικές τράπεζες κατέβαλαν προσπάθειες για να επανασχεδιάσουν το επιχειρηματικό τους υπόδειγμα, να διευρύνουν τις πηγές χρηματοδότησής τους, να διαχειριστούν καλύτερα τα προβληματικά στοιχεία του ενεργητικού τους και να συμβάλλουν περισσότερο στην ανασυγκρότηση της πραγματικής οικονομίας (Τράπεζα της Ελλάδας, 2015).

Το 2015 στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα υπήρξαν σημαντικές εξελίξεις οι οποίες προέκυψαν από την αβεβαιότητα σχετικά με την παραμονή της χώρας στη ζώνη του ευρώ και την προκήρυξη του σχετικού δημοψηφίσματος. Η αβεβαιότητα που προέκυψε μέσα από τις παρατεταμένες διαπραγματεύσεις της Ελληνικής κυβέρνησης με τους δανειστές είχε ως αποτέλεσμα την μαζική εκροή καταθέσεων και ως εκ τούτου την κήρυξη τραπεζικής αργίας καθώς και την επιβολή περιορισμών τόσο στις αναλήψεις μετρητών όσο και στις διασυννοριακές μεταφορές κεφαλαίων. Μετά τη συμφωνία που επετεύχθη μεταξύ της κυβέρνησης και των δανειστών διενεργήθηκε εκ νέου μία συνολική άσκηση συνολικής αξιολόγησης του ελληνικού

τραπεζικού συστήματος και μία άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων με σκοπό να επανεκτιμηθούν οι κεφαλαιακές ανάγκες των τραπεζών δεδομένων των νέων συνθηκών που είχαν προκύψει. Από την διενέργεια των αξιολογήσεων αυτών προέκυψε η ανάγκη για μία προληπτική κεφαλαιακή ενίσχυση των συστημικών τραπεζών. Είναι σημαντικό ότι οι τράπεζες ανταποκρίθηκαν στις κεφαλαιακές τους ανάγκες μέσα από την αύξηση του μετοχικού τους κεφαλαίου. Δεδομένων όμως των αυξημένων προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο οι τράπεζες κατέγραψαν μεγαλύτερες ζημιές σε σχέση με το 2014, ενώ η επιδείνωση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου δανείων οδήγησε τις τράπεζες σε μία περισσότερο ενεργητική διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (Τράπεζα της Ελλάδας, 2016).

Το 2016 οι τέσσερις συστημικές τράπεζες ύστερα από πολλά χρόνια καταγραφής ζημιών εμφάνισαν κάποια μικρή κερδοφορία προ φόρων καθώς τα λειτουργικά έσοδα αυξήθηκαν σημαντικά την ίδια στιγμή που το λειτουργικό κόστος σημείωσε μόνο οριακή αύξηση. Πράγματι τα κέρδη προ φόρων κατά το πρώτο εννεάμηνο του 2016 για τις τέσσερις συστημικές τράπεζες ήταν 268 εκατ. ευρώ, αν και μετά από φόρους οι τράπεζες κατέγραψαν και πάλι ζημιές 2,72 δισ. ευρώ, σαφώς μειωμένες όμως από το αντίστοιχο διάστημα του 2015 που ήταν 4,59 δισ. ευρώ. Οι θετικές εξελίξεις ως προς τα λειτουργικά έσοδα οφείλονται στον περιορισμό της προσφυγής των τραπεζών σε έκτακτη χρηματοδότηση αλλά και στην αύξηση των εσόδων από προμήθειες και άλλες τραπεζικές εργασίες. Παράλληλα η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου για το σύνολο τραπεζών έδειχνε να σταθεροποιείται ή ακόμα και να βελτιώνεται οριακά εξαιτίας κυρίως των διαγραφών δανείων αλλά και των αποπληρωμών, καθώς και της στροφή των τραπεζών σε μια περισσότερο μακροπρόθεσμη διεύθυνση του προβλήματος. Η βασικότερη πρόκληση για τον ελληνικό τραπεζικό τομέα το 2016 υπήρξε η αποτελεσματικότερη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων η οποία και υπογραμμίζει την ανάγκη διαμόρφωσης μιας συγκεκριμένης στρατηγικής εκ μέρους των τραπεζών. Άλλωστε σε νομοθετικό και ρυθμιστικό επίπεδο έχουν υπάρξει εξελίξεις που διευκολύνουν την διαχείριση του μείζονος αυτού ζητήματος (Τράπεζα της Ελλάδας, 2017).

6.4 Συμπεράσματα

Η εκδήλωση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008 δεν επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις ελληνικές τράπεζες, οι οποίες διέθεταν επαρκή

κεφαλαιοποίηση και επιτύγχαναν υψηλή κερδοφορία σε ένα περιβάλλον διεθνούς ύφεσης. Στην πραγματικότητα οι ελληνικές τράπεζες επηρεάστηκαν αρνητικά από την ελληνική δημοσιονομική κρίση που εκδηλώθηκε από το 2009 και έπειτα. Κατά τα προηγούμενα χρόνια οι ελληνικές τράπεζες απέφυγαν τις παρακινδυνευμένες πρακτικές που είχαν ακολουθήσει άλλα πιστωτικά ιδρύματα, ενώ η πιστωτική επέκταση που είχε τροφοδοτηθεί από την απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών και την διαδικασία νομισματικής ολοκλήρωσης δεν ξεπερνούσε το ευρωπαϊκό μέσο όρο. Έτσι τα χαρτοφυλάκια των τραπεζών διατηρούνταν σε ικανοποιητικά επίπεδα και ουδέποτε είχαν εκτεθεί σε τοξικά παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα. Διαθέτοντας λοιπόν ισχυρή κεφαλαιακή επάρκεια και υψηλή κερδοφορία οι τράπεζες επένδυσαν σε ομόλογα του ελληνικού δημοσίου, τα οποία άλλωστε θεωρούνταν μηδενικού κινδύνου. Η υπόθεση αυτή βέβαια αποδείχτηκε εκ των υστέρων εσφαλμένη. Το ξέσπασμα της σφοδρής δημοσιονομικής κρίσης επέφερε τεράστιες απώλειες. Πράγματι, όσο κορυφώνονταν η κρίση στην ελληνική οικονομία τόσο αυξάνονταν οι αρνητικές συνέπειες της κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, η βιωσιμότητα του οποίου αμφισβητήθηκε, καθώς οι ελληνικές τράπεζες υπέστησαν τεράστια εκροή καταθέσεων, αύξηση του κόστους δανεισμού, αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και σοβαρότατες κεφαλαιακές απώλειες. Σε αυτό συνέβαλλε σε μεγάλο βαθμό και η πολιτική αστάθεια κατά τα χρόνια της οικονομικής κρίσης μαζί με την οικονομική αβεβαιότητα.

Κεφάλαιο 7: Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική επιδίωξε να εξετάσει τις επιπτώσεις της ελληνικής οικονομικής κρίσης στο τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας κατά την χρονική περίοδο 2010-2016. Ειδικότερα, στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάστηκε σε θεωρητικό επίπεδο η έννοια του χρήματος και αναδείχτηκε η σημασία του τραπεζικού συστήματος για τις σύγχρονες οικονομίες. Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάστηκαν η ιστορική εξέλιξη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος με ιδιαίτερη έμφαση στην επίδραση της ένταξης της χώρας στην ΟΝΕ. Στο τέταρτο κεφάλαιο μελετήθηκε η κρίση στο τραπεζικό

σύστημα των ΗΠΑ, ενώ στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάστηκαν οι αίτιες της τραπεζικής κρίσης στην Ελλάδα ως συνέπεια της ελληνικής και της παγκόσμιας κρίσης. Στη συνέχεια στο έκτο κεφάλαιο εξετάστηκαν οι επιπτώσεις της κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Το παρόν κεφάλαιο θα εξετάσει τις προοπτικές που υπάρχουν για το μέλλον του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Οι προοπτικές αυτές συνδέονται άμεσα με τον προσανατολισμό που ολόκληρη η Ευρωπαϊκή Ένωση θα υιοθετήσει τα επόμενα χρόνια. Πιο αναλυτικά, θα εξεταστεί η προοπτική μιας τραπεζικής ένωσης και τα οφέλη της για μια χώρα σαν την Ελλάδα.

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα σήμερα συνεχίζει να βρίσκεται σε μια περίοδο μεγάλων αλλαγών αλλά και αβεβαιότητας, η οποία δεν αφορά μόνο την σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας, αλλά συνδέεται και με τον βαθμό εμπάθυνσης της ενοποίησης του τραπεζικού κλάδου. Ειδικότερα, οι προοπτικές του ελληνικού τραπεζικού συστήματος συνδέονται άμεσα με τις εξελίξεις που αφορούν στην λεγόμενη τραπεζική ένωση.

Η πρωτοβουλία του 2012 για την δημιουργία μιας τραπεζικής ένωσης στην ΕΕ ανήκει στους αρχηγούς των κρατών μελών της ευρωζώνης. Η δημιουργία της τραπεζικής ένωσης έχει ως στόχο τόσο την εμπάθυνση της ενιαίας αγοράς στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, όσο και την άρση του φαύλου κύκλου ανάμεσα σε αδύναμα τραπεζικά συστήματα και δημοσιονομικά ανίσχυρα κράτη. Η προσέγγιση που ακολουθήθηκε για την δημιουργία της τραπεζικής ένωσης μπορεί να διακριθεί σε τρία στάδια και ειδικότερα την θέση σε ισχύ ενός ενιαίου εποπτικού μηχανισμού, στην συνέχεια την δημιουργία ενός ενιαίου μηχανισμού εξυγίανσης και εκκαθάρισης τραπεζών, και τέλος κάποια μορφή ενιαίου συστήματος εγγύησης των καταθέσεων. Στην πράξη ωστόσο η ολοκλήρωση του πρώτου σταδίου, δηλαδή η δημιουργία ενός ενιαίου εποπτικού μηχανισμού είναι τεχνητά και νομικά πιο εύκολη, σε σχέση με τα δύο επόμενα στάδια, η υλοποίηση των οποίων προσκρούει σε θεσμικές και πολιτικές αγκυλώσεις (Herring, 2013). Έχει γίνει κατανοητό ωστόσο ότι η επίτευξη της τραπεζικής ένωσης ενδέχεται να απαλλάξει και τα κράτη μέλη από τις ανησυχίες τους σχετικά με την ανάγκη μιας βαθύτερης δημοσιονομικής ένωσης. Πράγματι, μια νομισματική περιοχή όπως η ζώνη του ευρώ δεν θα χρειαζόνταν τους μηχανισμούς μιας δημοσιονομικής και άρα πολιτικής ένωσης, καθώς η διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα καθιστούσε τα κράτη μέλη δημοσιονομικά υπεύθυνα αποκλειστικά για τις δικές τους υποθέσεις

χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο τα τραπεζικά συστήματα άλλων κρατών μελών. Υπό το πρίσμα αυτό η τραπεζική ένωση θα έσπαγε τον φαύλο κύκλο ανάμεσα στις τραπεζικές και τις δημοσιονομικές κρίσεις και ο κίνδυνος μετάδοσης των κρίσεων αυτών θα αποφεύγονταν (Gros, 2013).

Στο πλαίσιο αυτό σημειώνεται ότι οι ελληνικές τράπεζες βρίσκονται στο επίκεντρο της τρέχουσας κρίσης στην Ελλάδα χωρίς όμως να είναι τα ίδια τα προβλήματα των τραπεζών που ευθύνονται για την κρίση. Το πρόβλημα αυτό θα είχε μετριαστεί όμως εάν οι αρμόδιοι για τη χάραξη πολιτικής της ΕΕ μπορούσαν έγκαιρα να δημιουργήσουν μια πλήρως λειτουργική τραπεζική ένωση. Πράγματι, μια πραγματική τραπεζική ένωση θα μπορούσε να βοηθήσει την Ελλάδα και τις ελληνικές τράπεζες. Αναλυτικότερα, οι ελληνικές τράπεζες υποφέρουν από ένα γνωστό πρόβλημα, δηλαδή διατηρούν στα χαρτοφυλάκια τους ένα δυσανάλογο μεγάλο ποσό του ελληνικού χρέους. Όμως όταν τα δημόσια οικονομικά επιδεινώνονται, οι τράπεζες δεν διαθέτουν επαρκή εξασφάλιση για να δικαιολογήσουν την περαιτέρω χρηματοδότηση έκτακτης ανάγκης από την ΕΚΤ. Στο πλαίσιο αυτό η ύπαρξη ενός ενιαίου εποπτικού μηχανισμού δεν θα επέτρεπε ποτέ σε μια ελληνική τράπεζα να συγκεντρώνει στο ενεργητικό της επικίνδυνα κρατικά χρεόγραφα, έτσι ώστε η πιθανότητα αθέτησης πληρωμής ενός κρατικού ομολόγου να μην δημιουργούσε τα προβλήματα ρευστότητας που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ελληνικές τράπεζες. Περαιτέρω, ένας λειτουργικός και αξιόπιστος μηχανισμός εξυγίανσης θα σήμαινε ότι οι ελληνικές τράπεζες θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν περισσότερο σωστά σε περιόδους κρίσης, ενώ αν υπήρχε κάποια μορφή ενιαίου συστήματος εγγύησης των καταθέσεων οι ελληνικές καταθέσεις θα ήταν εγγυημένες μέχρι 100.000 ευρώ και θα μπορούσε να καλυφθεί η ζήτηση όλων των καταθετών που θα επιθυμούσαν να αποσύρουν τα χρήματά τους. Επιπλέον, μια πραγματική τραπεζική ένωση θα είχε αποσυνδέσει τις ελληνικές τράπεζες από τα δημοσιονομικά προβλήματα της χώρας, κάτι που θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμο για τις ελληνικές τράπεζες δεδομένης της κακής τους κατάστασης. Αλλά περισσότερο από αυτό, μια πραγματική τραπεζική ένωση δεν θα ήταν απλώς χρήσιμη για τις ελληνικές τράπεζες, αλλά για τη χώρα ως σύνολο. Εάν το ελληνικό κράτος χρεοκοπήσει αλλά το τραπεζικό της σύστημα επιζήσει, η κρατική οικονομία μπορεί να συρρικνωθεί αλλά δεν θα καταρρεύσει όσο το σύστημα πληρωμών είναι σε λειτουργία. Επιπλέον, μια αξιόπιστη τραπεζική ένωση θα είχε επιβάλει εκ των προτέρων κάποια δημοσιονομική

πειθαρχία ως προς τον κρατικό δανεισμό της Ελλάδας καθώς οι ελληνικές τράπεζες δεν θα αντιμετώπιζονταν ως ένα σίγουρος αγοραστής εγχώριων κρατικών χρεογράφων. Μια τραπεζική ένωση, με άλλα λόγια, θα είχε διαχωρίσει την διαμεσολαβητική λειτουργία των τραπεζών από τις καταστροφικές δημοσιονομικές πολιτικές της χώρας. Υπό το πρίσμα αυτό η αργή οικοδόμηση της τραπεζικής ένωσης αναδεικνύονται ως πηγή αδυναμίας για τις ελληνικές τράπεζες.

Βιβλιογραφία

Ξένη

Ardagna, S., & Caselli, F. (2014). The political economy of the Greek debt crisis: a tale of two bailouts. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 6(4), 291-323.

De Bruyckere, V., Gerhardt, M., Schepens, G., & Vander Venet, R. (2013). Bank/sovereign risk spillovers in the European debt crisis. *Journal of Banking & Finance*, 37(12), 4793-4809.

Eichengreen, B., & Gibson, H. D. (2001). *Greek banking at the dawn of the new millennium*. Centre for Economic Policy Research, Discussion Paper No. 2791

Gordon, J. N., & Ringe, G. (2015). Greece and the Missing Banking Union. [online], Διαθέσιμο στο <http://voxeu.org/article/greece-and-missing-banking-union>

Stournaras, Y., 2016. *Bank for International Settlements*. [online] Διαθέσιμο στο <http://www.bis.org/review/r160628a.htm>

Gortsos, C. (2016). *The Impact of the Current Fiscal Crisis in the Euro Area on the Greek Banking System and the Measures adopted to Safeguard its Stability: an Institutional, Supervisory and Regulatory Perspective*. Presentation made at the 22nd Forum Financial Market Regulation (URPP Financial Market Regulation, Universität Zürich).

Gros, D. (2015). *Restructuring the Greek banking sector with an empty purse*. CEPS Commentary.

Hellenic Bank Association (2007). *The Greek banking system*. [online], Διαθέσιμο στο:http://www.hba.gr/events/UplFiles/synedria%20kai%20imerides%20eet/greek_banking_system.pdf

Herring, R. (2013), The Danger of Building a Banking Union on a One-Legged Stool, στο F., Allen, E., Carletti, J., Gray, *Political, fiscal and banking union in the Eurozone*, European University Institute-Wharton Financial Institutions Center

Kouretas, G. P., & Vlamis, P. (2010). The Greek crisis: causes and implications. *Panoeconomicus*, 57(4), 391-404.

Mink, M., & De Haan, J. (2013). Contagion during the Greek sovereign debt crisis. *Journal of International Money and Finance*, 34, 102-113.

Merler, S., & Pisani-Ferry, J. (2012). Hazardous tango: sovereign-bank interdependence and financial stability in the euro area. *Financial Stability Review*, 16, 201-10.

Mishkin, F. (2004). *The economics of money, banking and financial markets*. Pearson.

Mitsakis, F. V. (2014). The impact of economic crisis in Greece: key facts and an overview of the banking sector. *Business and Economic Research*, 4(1), 248.

Payne, R. J. (2013). *Global issues*. Pearson.

Szymanski, K., (2011), *Consequences of debt crisis in the euro area for european and polish banking sector*, Introductory paper of the Gdansk Institute for Market Economics.

Zettelmeyer, J., Trebesch, C., & Gulati, M. (2013). The Greek debt restructuring: an autopsy. *Economic Policy*, 28(75), 513-563.

Ελληνική

Αγγελόπουλος, Χ. (2008). *Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα*. Αθήνα: Σταμούλης

Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2008). *Η συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

Ρουκανάς, Σ., & Σκλιάς, Π. (2014). *Η Ελληνική Πολιτική Οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στο Μηχανισμό Στήριξης*. Αθήνα: Λιβάνης.

Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2017). *Στοιχεία τεκμηρίωσης σχετικά με τη λειτουργία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

Ζαχαριάδης-Σούρας, Δ. (2002). *Χρήμα, πίστη, τράπεζες*. Αθήνα: Σταμούλης

Κιόχος, Α., Παπανικολάου, Γ. (2000). *Χρήμα, πίστη, τράπεζες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Κορλίρας, Π. (2000). *Νομισματική Θεωρία*. Αθήνα: Μπένος

Κρούγκμαν, Π. (2009), *Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης*, Αθήνα: Καστανιώτης

Μασουράκης, Μ. (2013). Ρευστότητα, ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών και ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. στο *Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα το 2011 και 2012*. Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

Νούλας, Α. (2000). *Χρήμα και Τράπεζες*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Σαπουντζόγλου, Γ., Πεντότης, Χ. (2009). *Τραπεζική οικονομική*. Τόμος Α'. Αθήνα: Μπένος

Τράπεζα της Ελλάδας (2012). *Έκθεση για την Ανακεφαλαιοποίηση και Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Τραπεζικού Τομέα*

Τράπεζα της Ελλάδας (2011). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2010*

Τράπεζα της Ελλάδας (2012). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2011*

Τράπεζα της Ελλάδας (2013). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2012*

Τράπεζα της Ελλάδας (2014). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2013*

Τράπεζα της Ελλάδας (2015). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2014*

Τράπεζα της Ελλάδας (2016). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2015*

Τράπεζα της Ελλάδας (2017). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2016*